

# Futures Study of National Identity in Generations Z and Alpha in Ardabil: An Analysis of Continuity, Interaction, and Transformation Scenarios

**Salahedin Ghaderi** (Corresponding Author) 

Associate Professor of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran (salahedin.gh@khu.ac.ir)

**Mohammad Shamshiri Niri** 

PhD Student in Cultural Policy, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran (Mohammad.shamshiri@khu.ac.ir)

## Abstract

In recent decades, the evolution of national identity among younger generations, particularly Generation Z and Alpha, has become a significant subject in social research. This study, employing a qualitative methodology within a futures studies framework, investigates the transformations of national identity among students in the city of Ardabil. Data were collected through semi-structured interviews with 30 students and analyzed using thematic analysis. By applying the scenario writing method, three probable scenarios for the future of national identity were delineated: 1) Continuity Scenario: Emphasis on national symbols and a diminished role of global developments. 2) Interaction Scenario: Creative integration of national identity elements with global components. 3) Transformation Scenario: Redefinition of identity within global frameworks and a distancing from traditional patterns. The findings indicate that in the first scenario, the role of traditional institutions in preserving national identity is prominent; in the second scenario, the interaction between new media and cultural values renders national identity more dynamic; and in the third scenario, globalization and changing lifestyles lead to a redefinition of national identity. The study also reveals that most participants occupy an interactive position. For instance, one student's statement, "I listen to both Iranian pop music and follow foreign bands, and I see no contradiction between the two," demonstrates how the younger generation is actively and dynamically constructing hybrid and multi-layered identities. Based on the findings, it can be argued that since the two factors of media and education play a key role in strengthening national identity within the interaction scenario -identified as the most favorable scenario- the absence of a smart educational-cultural planning approach may increase the likelihood of transformative tendencies that entail a complete rupture from national identity. This trend was particularly evident among students in central urban areas and private schools, who have greater access to global resources. In this regard, the educational system can play a crucial role in guiding these transformations through revising curricula and pedagogical approaches.

**Keywords:** National Identity, Generation Z, Generation Alpha, Futures Studies, Hybrid Identities, Generational Change, Cultural Policy.



*Social Problems of Iran, Vol. 17, No. 1, Spring 2026*

Received: 26/08/2025 Accepted: 14/10/2025 Pages 167-202



## Extended Abstract

### 1. Introduction

In recent decades, the evolution of national identity among younger cohorts—particularly Generation Z (born mid 1990s to early 2010s) and Generation Alpha (born approximately 2010 2020s)—has become a central concern in social research. These generations grow up in a highly digital, globally connected environment, which significantly reshapes their sense of belonging to the nation state. While traditional institutions (family, school, state) once played a dominant role in transmitting national identity, their influence is now contested by global media, social networks, and transnational cultural flows. This study addresses the following research question: What are the probable future trajectories of national identity among Generation Z and Generation Alpha in Iran, specifically among students in the city of Ardabil—a region with a rich cultural and historical heritage?

### 2. Methodology

The research adopts a multi level, synthetic theoretical framework combining: (1) Castells' network society theory, which highlights the emergence of multi layered, fluid identities in the digital age; (2) Hall's conception of identity as a process of "becoming" rather than a fixed essence, constantly shaped by discourse and power; (3) Beck's notion of institutionalised individualism, where individuals construct their identities through personal choices; (4) Touraine's theory of subjectivity, emphasising active, conscious agency in identity formation; and (5) hybrid identity theory (Nadsen), which explains how individuals integrate seemingly contradictory identity components (traditional/modern, local/global, national/transnational) into personalised configurations.

The study employs a qualitative, interpretivist paradigm within a futures studies framework. Data were collected through semi structured interviews with 30 high school students (grades 10–12) in Ardabil. Sampling was purposive, ensuring diversity in gender (equal representation), school type (public, private, and selective public schools), and residential area (central vs. peripheral neighbourhoods). Theoretical saturation was achieved after 30 interviews. Thematic analysis, following Braun and Clarke's six phase method, was used to identify core patterns.

### 3. Findings

Subsequently, the researchers applied cross impact analysis and scenario writing to construct three plausible future scenarios for national identity. Validation was performed through member checking and expert review. Key Findings – Three Scenarios: The analysis revealed three distinct but interrelated scenarios regarding the future of national identity among these students: 1. Continuity Scenario (40% of responses): Students in this group maintain strong attachment to tradi-

tional national symbols (e.g., the national flag, Nowruz celebrations) and show high respect for family and school as identity shaping institutions.

“The Iranian flag is sacred to me; I always have it in my room” (male, 17). However, even within this group, limited exposure to global media was evident, indicating the gradual penetration of global cultural elements.

2. Interaction Scenario (50% of responses – the most prevalent): This scenario represents the most dynamic and creative identity pattern. Students actively and intentionally blend national and global cultural elements, producing hybrid, multi layered identities without perceiving contradictions. For example: “I listen to both Iranian pop music and follow foreign bands; I see no contradiction between the two.” They use mixed language (Azeri, Persian, English), combine local imagery with global music in social media posts, and consume both Iranian and international films. This group acts as a cultural bridge between traditionalists and globalists. 3. Transformation Scenario (10% of responses – small but growing): Students in this scenario have significantly distanced themselves from national symbols and identify more as “global citizens.” They predominantly use international platforms and feel a stronger sense of belonging to a global community than to Iran. A representative quote: “I spend most of my time on international platforms and feel I belong to the global community.” This tendency was more pronounced among students in private schools and central urban areas, who have greater access to global resources. Cross Impact Analysis and Probabilities: Using a cross impact matrix, the researchers calculated the relative likelihood of each scenario based on two key driving factors: (1) the strength of traditional institutions (family, school) and (2) the depth of engagement with global culture. The interactive scenario received the highest weighted score, particularly due to the strong influence of media and education. The analysis indicates that, under current trends, the interaction scenario is the most probable future for national identity among young students in Ardabil. Role of Media and Education: The findings demonstrate that media consumption patterns and educational policies are the two most powerful leverage points shaping future national identity. In the interaction scenario (the preferred and most likely scenario), media and education play a key role in strengthening national identity by enabling creative synthesis rather than passive acceptance of global culture. Conversely, the absence of intelligent educational cultural planning may reinforce the transformation scenario, leading to a complete rupture from national identity – a risk particularly visible among students with higher access to global digital resources.

The results align with Castells’ argument that digital spaces do not simply erase national identities but enable new, multi layered forms of belonging. They also support Hall’s view of identity as an ongoing, contested process and Touraine’s emphasis on active subjecthood. The interaction scenario exemplifies what hybrid identity theory describes: young individuals today are capable of holding seem-

ingly contradictory identity elements together in creative, personally meaningful ways. This does not imply a crisis of identity but rather a transition from static, inherited national identity to a more reflexive, project based identity. Policy Implications and Recommendations: The study provides scenario specific strategies for cultural and educational policy: · For the Continuity Scenario: Strengthen family school partnerships, revise formal national identity education using participatory methods (storytelling, experiential learning), produce local digital content (e.g., about Ardabil's culture), and foster intergenerational dialogue. · For the Interaction Scenario (the most desirable and probable): Recognise diversity as cultural capital, design curricula that combine local values with global skills (critical thinking, digital literacy, global citizenship), support bi cultural media production (e.g., Iranian stories told through global genres like animation or podcasts), and actively include youth representatives in cultural policy councils.

For the Transformation Scenario: Redefine national identity as a blend of historical roots and global values (justice, diversity, creativity), teach media literacy and critical thinking tailored to Generation Z and Alpha, use immersive technologies (augmented reality, AI) to narrate Iranian history and culture, and train teachers and counsellors to understand digital-native language and identity logics.

#### 4. Conclusion

This study concludes that national identity among Generation Z and Generation Alpha in Ardabil is not in decline but is undergoing a dynamic and creative redefinition. The majority of young students are not passive victims of globalisation; rather, they are active agents who skilfully blend national and global elements into hybrid, resilient identities. The interaction scenario – blending tradition with modernity, local with global – represents the most probable and most promising future. However, without intelligent, forward looking cultural and educational policies that recognise the centrality of media and education, there is a genuine risk that the transformation scenario (complete disconnection from national identity) could become more widespread. The findings call for a shift from rigid, preservative identity policies towards flexible, participatory, and future oriented strategies that empower young people to construct their national belonging in dialogue with the world.

**Keywords:** National Identity, Generation Z, Generation Alpha, Futures Studies, Hybrid Identities, Generational Change, Cultural Policy.

# آینده‌پژوهی هویت ملی نسل‌های Z و آلفا در اردبیل: تحلیل سناریوهای تداوم، تعامل و تحول

صلاح‌الدین قادری<sup>۱</sup>  محمد شمشیری‌نیری<sup>۲</sup> 

## چکیده

در دهه‌های اخیر، تحولات هویت ملی در میان نسل‌های جوان، به‌ویژه نسل‌های Z و آلفا، به موضوعی مهم در پژوهش‌های اجتماعی تبدیل شده است. این مطالعه با روش کیفی و در چارچوب آینده‌پژوهی، تحولات هویت ملی را در میان دانش‌آموزان شهر اردبیل بررسی می‌کند. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۳۰ دانش‌آموز گردآوری و با استفاده از تحلیل مضمون تحلیل شدند. با به‌کارگیری روش سناریونویسی، سه سناریوی محتمل برای آینده هویت ملی ترسیم شد: (۱) سناریوی تداوم؛ تأکید بر نمادهای ملی و نقش کم‌رنگ تحولات جهانی؛ (۲) سناریوی تعامل؛ تلفیق خلاقانه عناصر هویت ملی با مؤلفه‌های جهانی؛ (۳) سناریوی تحول؛ بازتعریف هویت در چارچوب‌های جهانی و فاصله‌گیری از الگوهای سنتی. یافته‌ها نشان داد که در سناریوی نخست، نهادهای سنتی در حفظ هویت ملی نقش پررنگی دارند؛ در سناریوی دوم، تعامل رسانه‌های جدید و ارزش‌های فرهنگی، هویت ملی را پویاتر می‌سازد؛ و در سناریوی سوم، جهانی‌شدن و تغییر سبک زندگی به بازتعریف هویت ملی می‌انجامد. همچنین، بیشتر شرکت‌کنندگان در موقعیتی تعاملی قرار دارند؛ امری که نشان می‌دهد نسل جوان به‌گونه‌ای پویا و فعال در حال ساخت هویت‌های ترکیبی و چندلایه است. بر مبنای یافته‌ها، رسانه و آموزش در سناریوی تعامل، به‌عنوان سناریوی برتر، نقشی کلیدی در تقویت آینده هویت ملی دارند. از این رو، در غیاب برنامه‌ریزی آموزشی-فرهنگی هوشمند، احتمال تقویت گرایش‌های تحولی همراه با گسست از هویت ملی وجود دارد؛ امری که به‌ویژه در میان دانش‌آموزان مناطق مرکزی شهر و مدارس غیرانتفاعی، به دلیل دسترسی بیشتر به منابع جهانی، محسوس‌تر است. در این زمینه، نظام آموزشی می‌تواند با بازنگری در برنامه‌های درسی و روش‌های آموزشی، نقش مهمی در هدایت این تحولات ایفا کند. **کلیدواژگان:** هویت ملی، نسل Z، نسل آلفا، آینده‌پژوهی، سناریونویسی، هویت نوجوانان، هویت ترکیبی.

۱. دانشیار جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) [salahedin.gh@khu.ac.ir](mailto:salahedin.gh@khu.ac.ir)

۲. دانشجوی دکتری سیاست‌گذاری فرهنگی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران [Mohammad.shamshiri@khu.ac.ir](mailto:Mohammad.shamshiri@khu.ac.ir)



## ۱. مقدمه و بیان مسئله

هویت ملی، به عنوان یکی از ارکان اساسی ثبات اجتماعی و سیاسی، همواره تحت تأثیر عواملی مانند جهانی شدن، توسعه فناوری های ارتباطی، مهاجرت و تحولات فرهنگی قرار داشته است. در دهه های اخیر، شاهد تغییرات معناداری در نگرش نسل های مختلف نسبت به هویت ملی بوده ایم. نسل های گذشته عمدتاً هویت خود را بر اساس مؤلفه هایی مانند تاریخ مشترک، زبان ملی و نمادهای دولتی تعریف می کردند (اسمیت، ۱۹۹۱: ۶۶)؛ در حالی که نسل های جدیدتر، تحت تأثیر فرهنگ جهانی، شبکه های اجتماعی و چند فرهنگی گرایی، برداشت های سیال تر و گاه انتقادی تری از هویت ملی دارند (کاستلز، ۲۰۱۱: ۸۲).

تحولات مربوط به برداشت از هویت ملی، تعریف یکپارچه از ملت را با چالش مواجه کرده است. از یک سو، برخی نگران تضعیف حس تعلق ملی و انسجام اجتماعی هستند (گیدنز، ۱۹۹۱: ۵۴) و از سوی دیگر، عده ای معتقدند هویت های چندلایه (محلی، ملی، جهانی) می توانند در عین حفظ وفاداری به کشور، پذیرای تنوع فرهنگی بیشتری باشند (بک، ۲۰۱۷: ۳۶). بدون شک، تحولات فناوری اطلاعات و ارتباطات در سه دهه اخیر، تأثیر عمیقی بر سبک زندگی و هویت نسل های جدید ایران گذاشته است (بابایی فرد و روحی، ۱۳۹۵: ۵۸). مطالعات مربوط به هویت ایرانی هم براساس پژوهش های موجود، بیانگر سیال بودن هویت فرهنگی ایرانی است (سبکتکین و سدیدگور، ۱۳۹۸: ۱۱۸). در خصوص نحوه سنجش هویت ملی، اتفاق نظر بیشتری وجود دارد. این متغیر عمدتاً با ابعادی مانند فداکاری برای سرزمین یا دفاع از وطن، تعلق خاطر به مشاهیر تاریخی، فرهنگی و ملی، و نیز تعلق خاطر به فرهنگ، تمدن و آداب و رسوم ایرانی سنجیده شده است (غنیمتی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۰۸).

این هویت در دهه های اخیر، تحت تأثیر فرآیندهای جهانی شدن، فناوری های دیجیتال و تغییر سبک های زندگی نسل های جدید، به ویژه نسل Z و نسل آلفا، دستخوش تحولات عمیقی شده است. نسل آلفا که شامل متولدان ۲۰۱۰ تا اواسط دهه ۲۰۲۰ است، نخستین نسلی به شمار می آید که کاملاً در قرن بیست و یکم به دنیا آمده و در محیطی دیجیتال و شبکه ای رشد یافته است (مک کریندل، ۲۰۲۱: ۴۷).

1. Smith
2. Castells
3. Giddens
4. Beck
5. McCrindle

پژوهش ها نشان می دهند که این نسل، در مقایسه با نسل های پیشین، از تنوع فرهنگی بیشتر، دسترسی گسترده تر به رسانه های دیجیتال و انتظارات آموزشی متفاوتی برخوردار است (جن آلفا،<sup>۱</sup> ۲۰۲۵). به همین دلیل، تحلیل هویت ملی در این نسل مستلزم درک عمیق از هویت دیجیتال و چندلایه آنان است.

البته باید اذعان کرد که این تحولات ناشی از ویژگی های نسلی نسل Z و نسل آلفاست. نسل های Z و آلفا، به جای پیگیری آرمان های کلان نسل های پیشین مانند آزادی سیاسی و عدالت اجتماعی، خواستار «زیست سیاسی» مبتنی بر خودابراگری فردی شده اند (عباس زاده مرزبانی و دوست محمدی، ۱۴۰۳). ویژگی بارز این نسل ها، شخصی سازی امور عمومی و سیاسی سازی امور شخصی است. اولریش بک (۱۳۹۷) این وضعیت را به عنوان حق تصمیم گیری فردی درباره زندگی و نمایش «خود» در جامعه توصیف می کند. این مفهوم را می توان با نظریه «سوژگی» آلن تورن<sup>۲</sup> (۱۳۹۹) تحلیل کرد که در آن فرد می کوشد موقعیت زیسته خود را به کنشگری اجتماعی تبدیل کند.

ویژگی های شخصیتی نسل آلفا از نسل Z هم متمایز است. بعضی گزارش ها، نسل آلفا را «نسل خرس عسل» می نامند؛ نسلی که بی باک، مصمم و درعین حال حساس به عدالت اجتماعی و محیط زیست است (پارنت، ۲۰۲۴). شواهد حاکی از آن است که بسیاری از کودکان این نسل از سنین پایین در معرض رسانه های جهانی قرار گرفته اند؛ به طوری که بیش از نیمی از کودکان ۷ تا ۱۲ ساله کاربر فعال شبکه های اجتماعی هستند (بیگ و لیلیج،<sup>۳</sup> ۲۰۲۲). این حضور زود هنگام در فضا های دیجیتال، علاوه بر اینکه فرصت های جدیدی برای یادگیری و تبادل فرهنگی فراهم می کند، چالش هایی نیز برای تقویت هویت ملی به وجود می آورد. چنین ویژگی هایی می تواند منجر به بروز شکل های جدیدی از هویت ملی شود که بیش از گذشته با ارزش های جهانی مانند عدالت اجتماعی و محیط زیست پیوند خورده است.

درعین حال، مطالعاتی مانند پژوهش متا و جین چیجلیا<sup>۴</sup> (۲۰۲۵) هشدار می دهند که زبان دیجیتال خاص نسل آلفا که مبتنی بر میم ها و کدهای اینترنتی است، می تواند مانعی برای درک متقابل با نهادهای رسمی و حتی سیستم های ایمنی هوش مصنوعی باشد. این امر

1. Gen Alpha
2. Touraine
3. Big Village
4. Mehta & Giunchiglia



خود به نوعی «شکاف نسلی زبانی» منجر می شود که در تحلیل آینده هویت ملی باید مورد توجه قرار گیرد. چنین ویژگی هایی نشان می دهد هویت ملی در این نسل، بیش از آن که امری از پیش تعیین شده باشد، به شکل فعال و انتخابی بازتعریف می شود. این امر به روشنی نشان می دهد که هویت یابی نسل آلفا نه تنها در بستر نهادهای سنتی مانند خانواده و مدرسه، بلکه در تعامل پیچیده با جهان دیجیتال شکل می گیرد. بنابراین می توان نتیجه گرفت چالش هویت ملی در میان نسل جوان، به ویژه در فضای مجازی و تحت تأثیر جهانی شدن و تغییر ارزش های اجتماعی، تشدید شده است (شایسته و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۲).

شهر اردبیل، با پیشینه فرهنگی غنی و هویت تاریخی متمایز، نمونه ای بارز از این تحولات است. این پژوهش با رویکرد آینده پژوهی و روش سناریونویسی، درصدد شناسایی روندهای کلیدی و عوامل پیشران است تا تصویری از آینده محتمل هویت ملی در میان دانش آموزان شهر اردبیل ارائه دهد. پاسخ به این پرسش ها درک بهتری از تحولات هویتی فراهم می کند و می تواند راهنمای مؤثری برای سیاست گذاران فرهنگی و برنامه ریزان اجتماعی در تقویت انسجام ملی باشد.

بنابراین، پرسش اصلی این است که آینده هویت ملی در میان نسل های Z و آلفا، به ویژه در بافت فرهنگی متکثرشهرهایی مانند اردبیل، چه مسیری را طی خواهد کرد؟ آیا بر اساس الگوهای سنتی تداوم می یابد یا تحت تأثیر عوامل نوین دگرگون خواهد شد؟ چه سناریوهایی برای آینده هویت ملی این نسل قابل تصور است و کدام عوامل بیشترین نقش را در شکل دهی آن ایفا خواهند کرد؟

## ۲. مبانی نظری و مفهومی

برای تحلیل تحول هویت ملی در میان نسل های Z و آلفا، این پژوهش از یک چارچوب ترکیبی بهره می برد که در آن مبانی نظری چندگانه در قالب یک الگوی تحلیلی سه سطحی عملیاتی شده اند. این چارچوب از این پیش فرض اساسی آغاز می شود که هویت ملی در عصر کنونی دیگر یک جوهر ثابت، از پیش تعیین شده و منحصراً بازتولید شده توسط نهادهای سنتی نیست، بلکه به پدیده ای پویا، چندبُعدی و برساخته در تعامل پیچیده میان کنشگران فردی، گروه های مرجع و فرایندهای کلان جهانی تبدیل شده است. در نتیجه، هرگونه تلاش برای فهم آینده هویت ملی در میان نسل های جوان مستلزم به کارگیری هم زمان نظریه هایی است که به سطوح مختلف این واقعیت چندلایه بپردازند.



این پژوهش بر چهار جریان فکری اصلی استوار است:

نخست، نظریه جامعه شبکه‌ای مانوئل کاستلز (۲۰۱۱) نشان می‌دهد که فضای مجازی بستری برای شکل‌گیری هویت‌های سیال، چندلایه و هم‌زمان فراهم کرده است. بر اساس این دیدگاه، افراد می‌توانند بدون دچار شدن به تناقض درونی، هم‌زمان به سطوح مختلف هویتی (محلی، ملی، فراملی) تعلق خاطر داشته باشند. این ویژگی به‌ویژه در میان نسل‌های جوان که در محیط‌های چندفرهنگی و دیجیتال رشد یافته‌اند، برجسته‌تر است.

دوم، رویکرد استوارت هال (۱۹۹۰، ۱۹۹۵) به هویت به مثابه «شدن» به جای «هستی» تأکید دارد. از منظر هال، هویت هرگز تکمیل شده و پایدار نیست، بلکه فرایندی مستمر از تمایز و ادغام است که در میانه تاریخ، فرهنگ و قدرت رخ می‌دهد. هویت ملی نیز یک امر طبیعی یا بسته نیست، بلکه عرصه‌ای گفتمانی محسوب می‌شود که نیروهای مختلفی مانند دولت، رسانه‌ها و نخبگان در آن رقابت می‌کنند تا برخی عناصر را برجسته و برخی دیگر را به حاشیه برانند.

سوم، نظریه‌های فردگرایی نهادی شده (بک، ۱۳۹۷/۱۹۹۷) و سیاست زندگی (گیدنز، ۱۹۹۱) بر این نکته تأکید دارند که در جوامع مدرن، فرد ناگزیر است هویت خود را از طریق انتخاب‌های شخصی و بازاندیشانه بسازد. این وضعیت در نسل آلفا که از کودکی با انبوهی از انتخاب‌های فرهنگی متنوع از طریق رسانه‌های دیجیتال مواجه است، به شدت برجسته می‌شود. در چنین شرایطی، هویت ملی دیگر یک میراث تحویل گرفته شده از نسل پیشین نیست، بلکه دستاوردی است که فرد از طریق تلفیق آگاهانه عناصر ملی با ترجیحات و سبک زندگی شخصی خود بازتعریف می‌کند.

چهارم، نظریه سوزگی آلن تورن (۱۳۹۹/۲۰۲۰) بر کنشگری فعال و انتخاب آگاهانه در فرایند هویت‌سازی تأکید دارد و نظریه هویت ترکیبی (پیتیرسه، ۲۰۱۹) نشان می‌دهد که افراد در جهان معاصر توانایی حمل و تلفیق مؤلفه‌های به ظاهر متعارض هویتی (مانند سنتی در برابر مدرن، محلی در برابر جهانی، ملی در برابر فراملی) را در ترکیب‌های شخصی شده و منحصربه‌فرد دارند. این توانایی ترکیبی در فضای مجازی که امکانات بی‌سابقه‌ای برای گزینش و بازآرایی نمادهای هویتی فراهم می‌کند، به اوج خود رسیده است.

اما صرف کنار هم قرار دادن این نظریه‌ها کافی نیست؛ آنچه این چارچوب را به یک ابزار تحلیلی کارآمد تبدیل می‌کند، عملیاتی‌سازی آن در قالب یک الگوی مفهومی سه‌سطحی است:

سطح نخست، سطح خرد، به کنشگران فردی و سوژگی آنان اختصاص دارد. در این سطح، فرض اساسی آن است که نسل‌های Z و آلفا منفعلانه تحت تأثیر جهانی شدن قرار نمی‌گیرند و صرفاً مصرف‌کننده فرهنگ جهانی نیستند، بلکه با عاملیت فعال، انتخاب‌های آگاهانه و خلاقیت فرهنگی خود، هویت ملی را به گونه‌ای بازتعریف می‌کنند که با زیست جهان دیجیتال و تجربیات فراملی‌شان هماهنگ باشد. نمونه عینی این سطح، دانش‌آموزی است که می‌گوید «هم موسیقی پاپ ایرانی گوش می‌دهم، هم گروه‌های خارجی را دنبال می‌کنم و بین این دو تناقضی نمی‌بینم». این سطح خرد مستقیماً از نظریه‌های بک، گیدنز و تورن تغذیه می‌کند.

سطح دوم، سطح میانی، به نقش نهادهای سنتی (خانواده و مدرسه) و گروه‌های مرجع جدید (همسالان، شبکه‌های اجتماعی، اینفلوئنسرها) در فرایند هویت‌سازی می‌پردازد. این نهادها و گروه‌ها نه صرفاً بازتولیدکننده الگوهای سنتی هستند و نه صرفاً عامل تحول؛ بلکه بسترهای واسطه و آوردگاه‌هایی برای تعامل، مذاکره و گاه تضاد میان ارزش‌های ملی و جهانی به شمار می‌روند. برای مثال، یافته‌های این پژوهش نشان داد که دانش‌آموزانی که در سناریوی تعامل قرار دارند، اغلب نقش پل ارتباطی و میانجی فرهنگی بین گروه تداوم و گروه تحول را ایفا می‌کنند؛ آن‌ها عناصر فرهنگی جهانی را برای گروه تداوم قابل‌هضم می‌سازند و از سوی دیگر ارزش‌های ملی را به گونه‌ای برای گروه تحول بازتعریف می‌کنند که با هویت جهانی‌گرای آنان ناسازگار نباشد. این سطح میانی، پیونددهنده نظریه کاستلز درباره نقش شبکه‌ها و نظریه هال درباره رقابت گفتمانی در نهادهای واسطه است.

سطح سوم، سطح کلان، به تأثیر فرایندهای جهانی‌شدن، گسترش فناوری‌های دیجیتال، الگوریتم‌های پلتفرم‌های فراملی و تحرک مجازی و فیزیکی بر مرزهای هویت ملی می‌پردازد. از یک سو، جهانی‌شدن ممکن است به تضعیف برخی مؤلفه‌های سنتی هویت ملی (مانند انحصار دولت در تولید نمادهای ملی یا نقش مرزهای جغرافیایی) منجر شود. از سوی دیگر، فناوری‌های جدید ارتباطی امکانات بی‌سابقه‌ای برای بازنمایی، بازتولید و حتی نوآوری در زمینه هویت ملی فراهم کرده‌اند؛ مهاجران می‌توانند ارتباط مستمر با فرهنگ مبدأ حفظ کنند، گروه‌های اقلیت می‌توانند هویت ملی خود را در مواجهه با «دیگری» جهانی بازتعریف کنند و نسل جوان می‌تواند از نمادهای ملی در ترکیب با عناصر جهانی، محتوای خلاقانه و شخصی‌شده تولید کند. این سطح کلان، مستقیماً از نظریه جامعه شبکه‌ای کاستلز و دیدگاه هال درباره هویت به مثابه عرصه گفتمانی در مقیاس جهانی الهام گرفته است.

برهم کنش پویای این سه سطح تحلیلی در چارچوب نظری- مفهومی ترکیبی، در نهایت به مفهوم محوری «هویت ترکیبی» به عنوان خروجی اصلی منجر می شود. هویت ترکیبی پدیده ای است که در آن افراد بدون آنکه دچار بحران هویت یا سردرگمی شوند، توانایی حمل، تلفیق و جابه جایی میان عناصر هویتی به ظاهر متضاد را دارند. این مفهوم در سناریوی «تعامل» که بیش از نیمی از دانش آموزان مورد مطالعه را شامل می شود، تجسم عینی یافته است: دانش آموزی که هم پرچم ایران را مقدس می شمارد و هم خود را شهروند جهان می داند، هم به آیین نوروز عشق می ورزد و هم از چالش های اینستاگرامی پیروی می کند، هم به زبان ترکی محلی مسلط است و هم اصطلاحات انگلیسی را در گفتار روزمره به کار می برد. چنین دانش آموزی نه در تناقض درونی، بلکه در یک پروژه هویتی پویا و بازاندیشانه زندگی می کند. در نهایت، این چارچوب ترکیبی مستقیماً به ابزار سناریوسازی پژوهش متصل می شود. بر اساس تعامل میان سطح خرد (عاملیت فردی)، سطح میانی (نهادهای سنتی و گروه های مرجع) و سطح کلان (جهانی شدن و فناوری های دیجیتال)، دو محور عدم قطعیت کلیدی شناسایی شدند: «قدرت و نقش نهادهای سنتی» (از قوی تا ضعیف) و «میزان و عمق تعامل با فرهنگ جهانی» (از محدود تا گسترده). ترکیب حالات مختلف این دو محور، سه سناریوی محتمل تداوم، تعامل و تحول را تولید کرد. بنابراین، چارچوب نظری- مفهومی ارائه شده در این پژوهش ماشین مولد سناریوها و نیز دستگاه تفسیری یافته هاست. بدون چنین چارچوب ترکیبی و چند سطحی، درک این نکته که چگونه یک دانش آموز اردبیلی می تواند هم زمان به پرچم ایران و به جامعه جهانی احساس تعلق کند، به سادگی غیرممکن خواهد بود.

### ۳. پیشینه تجربی

آینده را نمی توان از پیش دید، اما با اکتشاف آینده می توان اطلاعات لازم را برای تصمیم گیری هوشمندانه در زمان حال فراهم کرد (برخوت و هرتین، ۲۰۲۱). بسیاری از پژوهش هایی که با رویکرد سناریونویسی به تحلیل وضعیت آینده می پردازند، با هدف شناخت عدم قطعیت ها و اکتشاف مسیرهایی برای تصمیم گیری هوشمندانه است. در ادامه به شماری از پژوهش های انجام شده در این زمینه اشاره شده است.:

جدول شماره ۱: پیشینه تجربی پژوهش

| نویسندگان / سال                                                          | عنوان پژوهش                                                                   | روش / چارچوب نظری                           | مهم‌ترین یافته‌ها / نتایج                                                                                                                                  |
|--------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| مشکینی و همکاران (۱۴۰۲)                                                  | آینده‌پژوهی بحران هویت جوانان در افق ایران (۱۴۱۰)                             | برنامه‌ریزی سناریو                          | ۴ سناریو (۲ بدبینانه، ۲ خوش‌بینانه) بدبینانه: سرخوردگی جوانان، نابرابری جنسیتی، بیگانگی هویتی خوش‌بینانه: به رسمیت‌شناختن همه جوانان، افزایش سواد رسانه‌ای |
| دوست محمدی و عباس‌زاده مرزبان (۱۴۰۲)                                     | زمینه‌ها و پیامدهای مشارکت نسل Z در تنش‌های سیاسی - اجتماعی ایران (۱۳۹۶-۱۴۰۱) | نظریه شکاف نسلی مانهایم + سیاست زندگی گیدنز | نسل Z با ارزش‌ها و سبک زندگی متفاوت از نسل‌های پیشین، گرایش به کنشگری غیرنهادی در خیابان و فضای مجازی                                                      |
| فولادیان و همکاران (۱۳۹۹)                                                | بررسی تحولات هویتی جوانان ایرانی (۱۳۵۴-۱۳۹۴)                                  | تحلیل کمی (همبستگی)                         | هویت مذهبی و ملی غالب، رابطه معنادار بین هویت ملی و مذهبی و بین هویت ملی و قومی                                                                            |
| گوهری‌فر و همکاران (۱۳۹۷)، مؤمنی و نایب (۱۳۹۹)، هراتی و معینی‌پور (۱۴۰۰) | آینده‌های محتمل ایران در جمعیت، اقتصاد و سیاست                                | برنامه‌ریزی سناریو                          | ارائه تصاویر چندگانه از آینده ایران نقد: ضعف در کاربردهای استراتژیک و سازگاری با پیچیدگی‌های محیطی                                                         |
| هیلمان <sup>۱</sup> و همکاران (۲۰۱۸)                                     | چارچوب استراتژیک آینده‌نگر                                                    | برنامه‌ریزی سناریو                          | افزایش انعطاف‌پذیری سازمانی، تقویت یادگیری، پایش محیط                                                                                                      |
| یتیس <sup>۲</sup> و همکاران (۲۰۱۵)                                       | آینده‌پژوهی بازیافت در اتحادیه اروپا                                          | سناریوسازی                                  | طراحی استراتژی‌های بازیافت برای رسیدن به نرخ ۹۰٪ تا ۲۰۳۰                                                                                                   |
| سرپ <sup>۳</sup> و همکاران (۲۰۱۴)                                        | نهادینه‌سازی حکمرانی سیستمی                                                   | ترکیب نظریه و تجربه                         | سناریوها ابزار اکتشافی برای تحلیل عدم قطعیت‌های سیاسی و محیطی                                                                                              |
| چاکرابورتی <sup>۴</sup> (۲۰۱۹)                                           | سناریو و حکمرانی منطقه‌ای                                                     | فرآیند مشارکتی                              | سناریوسازی به بهبود کارایی و تدوین راهبردهای متناسب با آینده‌های متفاوت کمک می‌کند.                                                                        |

1. Hillmann

2. Yetis

3. Serpe

4. Chakraborty

| نویسندگان /<br>سال       | عنوان پژوهش                                                                                                                                                   | روش /<br>چارچوب نظری                  | مهم ترین یافته ها / نتایج                                                                                                                                                    |
|--------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| توئینج <sup>۱</sup> ۲۰۱۷ | نسل I: چرا کودکان<br>بیش از پیش متصل امروزی<br>کم تر سرکش، بیشتر<br>مداراگر، کم تر شاد و کاملاً<br>آماده بزرگسالی نیستند (و<br>این برای ما چه معنایی<br>دارد) | تحلیل نسلی<br>- روان شناسی<br>اجتماعی | نسل (I Z) با هویت فردگرایانه و ارتباطات دیجیتال،<br>بردارتر اما تنهاتر و مضطرب تر، گرایش به خودابرازی<br>و ارزش های پسامادی، آمادگی کم تر برای بزرگسالی و<br>مسئولیت اجتماعی |

مرور پیشینه پژوهشی نشان می دهد اگرچه مطالعات داخلی و بین المللی متعددی به بررسی هویت نسل های جدید و آینده پژوهی پرداخته اند، اما این پژوهش ها با کاستی ها و شکاف های مهمی همراه بوده اند.

در حوزه مطالعات داخلی، پژوهش هایی همچون مشکینی و همکاران (۱۴۰۲) و دوست محمدی و عباس زاده مرزبانی (۱۴۰۲) عمدتاً بر ابعاد سیاسی-اجتماعی و پدیده شکاف نسلی متمرکز شده اند، در حالی که تحلیل تعامل پویای سطوح چندگانه هویت (ملی، مذهبی، قومی و مدرن) در بستر فرآیندهای جهانی شدن را کم تر مورد توجه قرار داده اند. مطالعه فولادیان و همکاران (۱۳۹۹) نیز با وجود ارائه تصویری کمی از روندهای هویتی، از تحلیل عمیق علی و رویکرد تطبیقی بی بهره مانده است. در مقابل، مطالعات بین المللی مانند آیزون و همکاران (۲۰۱۴)، چاکرابورتی (۲۰۱۹) و هیلمان (۲۰۱۸) با تمرکز بر ظرفیت های سناریوسازی در حکمرانی و انعطاف پذیری، چارچوب های نظری ارزشمندی ارائه داده اند. با این وجود، انتقال مستقیم این مدل ها به زمینه فرهنگی-اجتماعی ایران بدون بومی سازی مناسب، با چالش های جدی روبه روست. اثر توئینج (۲۰۱۷) نیز با وجود ارائه تحلیلی روان شناختی و فرهنگی از نسل Z، به دلیل تأکید افراطی بر فضای دیجیتال و غفلت از زمینه های غیرغربی، از جامعیت لازم برخوردار نیست.

بر این اساس می توان نتیجه گرفت که اگرچه پیشینه موجود، پایه ای ارزشمند برای مطالعه هویت نسل های Z و آلفا فراهم می آورد، اما تلفیق هوشمندانه این یافته ها با رویکردهای بومی و تحلیل های تطبیقی برای دستیابی به درکی جامع و همه جانبه ضرورتی انکارناپذیر است. این پژوهش می کوشد با پُرکردن این شکاف ها، گامی در جهت توسعه شناخت علمی از تحولات هویتی نسل های جدید در ایران بردارد.

1. Twenge

#### ۴. روش‌شناسی

پژوهش حاضر مبتنی بر روش‌شناسی فلسفه تفسیری انجام شده است. این رویکرد با در نظر گرفتن ماهیت پیچیده و چندبُعدی هویت ملی، به دنبال درک معانی و تفسیرهای ذهنی دانش‌آموزان از هویت خود در بستر تحولات اجتماعی است. این پارادایم به پژوهشگر امکان می‌دهد تا پدیده مورد مطالعه را در بافت اجتماعی و فرهنگی آن بررسی کند.

این مطالعه با رویکرد آینده‌پژوهی کیفی و بهره‌گیری از روش سناریونویسی تحلیل تأثیرات متقابل، با هدف بررسی تحولات هویت ملی در میان دانش‌آموزان شهر اردبیل انجام شده است. روش تحلیل انتخاب شده شامل تحلیل روندهای تاریخی، تحلیل تأثیر متقابل عوامل و سناریونویسی بر اساس چشم‌اندازهای موضوعی است.

چرا سناریونویسی؟ در مورد دلایل انتخاب سناریونویسی اشاره به این نکته ضروری است که پژوهش حاضر با چند عدم قطعیت ساختاری و بنیادین روبه‌رو است که روش‌های تحقیق سنتی قادر به مواجهه با آن‌ها نیستند. این عدم قطعیت‌ها، انتخاب سناریونویسی را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد:

- عدم قطعیت در نقش نهادهای سنتی: آینده نقش نهادهای سنتی مانند خانواده، مدرسه و دولت در جامعه‌پذیری هویتی کاملاً نامشخص است. آیا این نهادها خواهند توانست در رقابت با تأثیر گسترده پلتفرم‌های جهانی، هویت ملی را به شکل سابق بازتولید کنند؟ (این همان محور تداوم در مقابل تحول است).
  - عدم قطعیت در مسیر جهانی شدن و فناوری: سرعت و جهت تحولات فناوری (مانند ظهور متاورس یا هوش مصنوعی) و پیامدهای فرهنگی آن‌ها غیرقابل پیش‌بینی است. آیا این فناوری‌ها به همگونی فرهنگی و هویت جهانی می‌انجامد یا برعکس، ابزاری برای مقاومت و بازتولید هویت‌های محلی خواهند شد؟ (این همان محور تعامل است).
  - عدم قطعیت در کنشگری نسلی: واکنش نسل Z و آلفا به این تحولات یک معادله با چند مجهول است. آیا آن‌ها منفعلانه تحت تأثیر جریان جهانی قرار می‌گیرند (تحول)، به صورت گزینشی عمل می‌کنند (تعامل) یا در برابر آن مقاومت خواهند کرد (تداوم)؟ ماهیت پروژه هویتی این نسل، خود بزرگ‌ترین عدم قطعیت است.
- این عدم قطعیت‌ها، پژوهش را در فضایی قرار می‌دهد که هیچ آینده واحدی قابل پیش‌بینی نیست. بنابراین، به جای پیش‌بینی (که غیرممکن است) یا توضیح وضعیت موجود (که

ناقص است)، یک ابزار استراتژیک برای چشم اندازسازی و آماده سازی برای آینده های محتمل (دیان، ۲۰۲۰؛ ۶؛ جهان شاهی، ۲۰۱۹؛ ۲؛ کردوا<sup>۳</sup> و همکاران، ۲۰۲۳). روش سناریونویسی یک رویکرد استراتژیک است که به بهترین نحو با اهداف و ماهیت این پژوهش تطابق دارد. دلایل برتری این روش عبارت اند از:

(۱) همخوانی با ماهیت پویا و چند عاملی هویت: سناریونویسی به ما اجازه داد تا برهم کنش پیچیده بین عواملی مانند فناوری، اقتصاد، فرهنگ و کنشگری فردی را که در چارچوب نظری به آن پرداختیم، در قالب داستان های منسجم و محتمل شبیه سازی کنیم. برخلاف روش های کمی که این پویایی را کاهش می دهند، سناریوها این پیچیدگی را حفظ می کنند. (۲) مدیریت عدم قطعیت های کلیدی: این روش به جای حذف عدم قطعیت، آن را به رسمیت می شناسد و در دل مدل خود می گنجاند. هر سناریو، پاسخ متفاوتی به عدم قطعیت های کلیدی مذکور است. سناریوی تداوم فرض می کند نهادهای سنتی قدرتمند می مانند، سناریوی تحول فرض می کند فناوری برنده می شود و سناریوی تعامل یک راه میانه را ترسیم می کند.

(۳) هدفمندسازی برای سیاست گذاری: خروجی این پژوهش، یک جعبه ابزار فکری است. این سه سناریو به سیاست گزاران کمک می کند تا الف) انعطاف پذیر باشند؛ ب) برای آینده های مختلفی برنامه داشته باشند؛ ج) علاوه بر آینده، نقاط اهرمی را شناسایی کنند. سیاست گزاران با مقایسه سناریوها متوجه می شوند کدام عوامل (مثلاً تقویت سواد رسانه ای یا نوآوری در برنامه های درسی) می توانند مسیر را از تحول به سمت تعامل هدایت کنند.

(۴) توانایی در تلفیق یافته های کیفی با چشم اندازهای آینده نگر: روش سناریونویسی به خوبی توانست یافته های غنی و عمیق حاصل از مصاحبه های کیفی (مانند تمایل به تلفیق فرهنگی یا حس تعلق به نمادها) را در قالب سناریوهای روایی و ملموس به تصویر بکشد و از توصیف صرف وضع موجود فراتر رود.

سه رویکرد تحلیل روند،<sup>۴</sup> تحلیل اثرات متقابل<sup>۵</sup> و آینده سازی یا ترسیم چشم انداز<sup>۶</sup> از

1. Dean

2. Jahanshahi

3. Cordova

4. Trend analysis

5. Cross-impact analysis

6. Visioning



اصلی‌ترین روش‌های سناریونویسی و آینده‌پژوهی هستند که هرکدام فلسفه، ابزار و هدف متفاوتی دارند. در این روش، فرض نمی‌شود که روندها به صورت مستقل پیش می‌روند، بلکه تعاملی و تأثیرگذار بر یکدیگرند. بنابراین، هدف این روش آن است که وابستگی‌ها و اثرات متقابل میان رویدادها یا روندهای مختلف را بررسی کند تا تصویر دقیق‌تری از آینده ارائه دهد. این روش فرض می‌کند که وقوع یک رویداد می‌تواند احتمال یا تأثیر وقوع رویدادهای دیگر را تغییر دهد (گوردون و هلمر، ۱۹۶۶<sup>۱</sup> به نقل از گوردن، ۱۹۹۴).

اجرای تحلیل تأثیرات متقابل کیفی، شامل این مراحل اصلی است: (۱) فهرست کردن رویدادها یا روندهای کلیدی که احتمال وقوعشان در آینده وجود دارد، (۲) ارزیابی اینکه وقوع یا عدم وقوع هر یک چه تأثیری بر دیگر رویدادها دارد (مثلاً در قالب ماتریس تأثیرات متقابل)، (۳) محاسبه احتمال‌های جدید وقوع هر رویداد با توجه به این اثرات متقابل.

مشارکت‌کنندگان در پژوهش و چگونگی نمونه‌گیری: این پژوهش با ۳۰ دانش‌آموز مقطع متوسطه دوم (پایه‌های دهم تا دوازدهم) از مدارس مختلف شهر اردبیل انجام شده است. نمونه‌گیری به صورت هدفمند و با در نظر گرفتن تنوع جنسیتی (۱۶ دختر و ۱۴ پسر)، نوع مدرسه (۸ نفر از مدارس دولتی، ۱۲ نفر از مدارس غیرانتفاعی و ۱۰ نفر از مدارس نمونه دولتی) و منطقه سکونت (۱۵ نفر از مناطق مرکزی و ۱۵ نفر از مناطق حاشیه‌ای) صورت گرفته است. عدد ۳۰ بر اساس منطق پژوهش کیفی، دستیابی به اشباع نظری و توازن بین غنای داده‌ها و محدودیت‌های عملی انتخاب شد. این حجم نمونه برای پاسخگویی به سؤالات پژوهش و ارائه تحلیلی عمیق و معتبر کافی تشخیص داده شد.

در پژوهش‌های کیفی، معیار اصلی تعیین حجم نمونه، «اشباع نظری» است؛ یعنی زمانی که داده‌های جدید، مضمون تازه‌ای به یافته‌ها اضافه نمی‌کنند. تجربه این پژوهش و مطالعات مشابه نشان می‌دهد که نمونه‌ای در حدود ۲۰ تا ۳۰ نفر معمولاً به نقطه اشباع می‌رسد. در این مطالعه نیز پس از مصاحبه با ۳۰ نفر، محققین به این اطمینان رسیدند که مضامین اصلی و الگوهای هویتی به طور تکراری ظهور یافته و داده‌های جدید، مفهوم جدیدی اضافه نمی‌کنند. **روش تحلیل یافته‌ها:** برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون بر اساس مراحل شش‌گانه براون و کلارک استفاده شد. در این روش، ابتدا پژوهشگر از طریق خواندن و بازخوانی مکرر داده‌ها با آن‌ها آشنا شد و یادداشت‌های اولیه برداشت گردید (کلارک و براون، ۲۰۰۶: ۸۷). سپس کدگذاری اولیه با شناسایی بخش‌های معنادار داده‌ها و برچسب‌گذاری آن‌ها انجام

1. Gordon & Helmer

شد. در مرحله بعد، کدهای مشابه در کنار هم قرار گرفتند و مضامین بالقوه شکل گرفتند (کلارک و براون، ۲۰۰۶: ۸۹). در گام چهارم، مضامین بازبینی شدند تا اطمینان حاصل شود که همخوانی درونی و تمایز بیرونی دارند. در ادامه، هر مضمون تعریف دقیق یافت و نام‌گذاری شد تا بازتاب دهنده محتوای اصلی آن باشد (کلارک و براون، ۲۰۰۶: ۹۲). در نهایت، گزارش نهایی با ترکیب یافته‌ها، نقل قول‌های مستقیم از داده‌ها و تحلیل پژوهشگر تدوین گردید (کلارک و براون، ۲۰۰۶: ۹۵).

این رویکرد به پژوهشگر امکان داد تا الگوهای معنادار در داده‌ها را شناسایی و آن‌ها را در راستای پرسش تحقیق تفسیر کند. علاوه بر این، از تحلیل روندهای تاریخی برای بررسی تداوم هویت ملی و از تکنیک‌هایی مانند تحلیل تأثیر متقابل عوامل و سناریونویسی چشم‌اندازمحور برای تدوین سناریوهای آینده استفاده شده است. اعتباریابی پژوهش: برای تضمین اعتبار پژوهش، از بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان و بازبینی یافته‌ها توسط متخصصان موضوعی استفاده شده است.

## ۵. یافته‌ها

شهر اردبیل به عنوان میدان این پژوهش، دارای پیشینه فرهنگی غنی و هویت تاریخی متمایزی است که آن را به نمونه‌ای مناسب برای مطالعه تحولات هویتی در بستر جهانی شدن تبدیل کرده است. این شهر با دارا بودن ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی منحصر به فرد، بستر مناسبی برای بررسی تعامل بین عناصر محلی، ملی و جهانی فراهم آورده است.

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان در پژوهش به این صورت بود که از نظر سنی محدوده سنی ۱۵ تا ۱۸ ساله انتخاب شد. تلاش شد که مشارکت‌کنندگان میان دو جنس به نسبت برابر انتخاب شوند. از نظر تنوع فضای آموزشی هم سعی شد از همه انواع مدارس (مدارس دولتی، غیرانتفاعی و نمونه دولتی) مشارکت‌کننده در پژوهش قرار گیرد. همچنین از نظر محل سکونت، نیمی از مشارکت‌کنندگان ساکن مناطق مرکزی شهر و نیمی دیگر ساکن مناطق حاشیه‌ای بودند. این توزیع متنوع نمونه، امکان بررسی تحولات هویتی را در بین گروه‌های مختلف دانش‌آموزی فراهم آورده است.

تحلیل اولیه داده‌ها نشان داد که هویت ملی در میان دانش‌آموزان اردبیل در حال گذار و تحول است. این تحولات در قالب سه سناریوی اصلی تداوم، تعامل و تحول قابل شناسایی بودند که هر کدام ویژگی‌ها و مؤلفه‌های خاص خود را داشتند.

فرآیند تبدیل داده‌های کیفی به سناریوهای آینده‌پژوهانه: فرایند تبدیل داده‌های کیفی به سناریوهای آینده‌پژوهانه در این پژوهش، در سه مرحله ساختاریافته انجام شد.

- در مرحله اول، داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با ۳۰ دانش آموز، با استفاده از روش تحلیل مضمون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. از خلال کدگذاری این مصاحبه‌ها، مضامین پایه‌ای مانند «تعلق خاطر به نمادهای ملی»، «مصرف رسانه‌ای ترکیبی» و «گرایش به هویت جهانی» استخراج شد.
- در مرحله دوم، این مضامین در یک تحلیل کل نگر، به دو عامل کلیدی تأثیرگذار بر تحول هویت ملی تقلیل یافتند: «قدرت و نقش نهادهای سنتی» و «میزان و عمق تعامل با فرهنگ جهانی». این دو عامل به عنوان محورهای عدم قطعیت اصلی شناسایی شدند.

- در مرحله سوم و نهایی، با ترکیب حالات مختلف این دو عامل (قوی/ضعیف برای نهادهای سنتی و گسترده/محدود برای تعامل جهانی)، سه سناریوی محتمل «تداوم»، «تعامل» و «تحول» تدوین گردید. هر سناریو با شواهد عینی و نقل قول‌های مستقیم از شرکت‌کنندگان (مانند «پرچم برایم مقدس است» در سناریوی تداوم یا «خودم را شهروند جهان می‌دانم» در سناریوی تحول اعتباربخشی شد و در نهایت چارچوبی برای درک مسیرهای احتمالی آینده هویت ملی فراهم آمد.

در ادامه، یافته‌ها با تفصیل بیشتری در قالب مضامین اصلی و فرعی ارائه خواهد شد تا تصویر روشنی از وضعیت هویت ملی در میان نسل جوان این منطقه و روندهای کلیدی آن به دست دهد. جدول زیر تحلیل مضامین مقوله‌های حاصل از مصاحبه با دانش‌آموزان است.

جدول شماره ۲: رویدادها یا روندهای کلیدی محتمل در آینده

| مضامین اصلی       | مضامین فرعی              | تحلیل مفاهیم                                                                 | معانی فرموله‌بندی شده | نقل قول مستقیم                                                      |
|-------------------|--------------------------|------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|---------------------------------------------------------------------|
| گرایش به هویت ملی | تعلق خاطر به نمادهای ملی | نشان‌دهنده تداوم ارزش‌های ملی و نمادگرایی در نسل جوان، حتی در فضای جهانی شدن | پرچم ایران            | "پرچم ایران برایم مقدس است و همیشه در اتاقم نصب است" (پسر، ۱۷ ساله) |
|                   |                          | تمایل به حفظ آیین‌های ملی همراه با نقد و بازاندیشی درباره برخی جنبه‌های سنتی | عید نوروز             | عید نوروز را دوست دارم، اما بعضی رسوم قدیمی شده" (پسر، ۱۵ ساله)     |

| مضامین اصلی            | مضامین فرعی            | تحلیل مفاهیم                                                                            | معانی فرموله بندی شده                   | نقل قول مستقیم                                                                 |
|------------------------|------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|
| گرایش به هویت ملی      | ارتباط با میراث فرهنگی | تأثیر مستقیم تجربه های عینی و ملموس در تقویت حس تعلق ملی و هویت تاریخی                  | بازدید مکان های تاریخی                  | "سفر به نقاط تاریخی ایران باعث شده بیشتر به هویتیم افتخار کنم" (دختر، ۱۶ ساله) |
| مصرف فرهنگی و رسانه ای | ترجیحات رسانه ای       | حضور پُررنگ فضای مجازی در زندگی روزمره و شکل دهی به الگوهای مصرف فرهنگی                 | استفاده از شبکه های اجتماعی             | "روزانه ۳ ساعت در اینستاگرام و ۲ ساعت در تلگرام هستم" (دختر، ۱۷ ساله)          |
|                        | الگوهای مصرف           | الگوی مصرف ترکیبی و چندفرهنگی، نشان دهنده تعامل آگاهانه با محصولات فرهنگی داخلی و خارجی | فیلم دیدن                               | "هم فیلم ایرانی می بینم، هم سریال خارجی" (پسر، ۱۶ ساله)                        |
|                        | تأثیرات رسانه ها       | آگاهی نسبی از تأثیر پذیری از رسانه ها، اما نه لزوماً به شکل نقادانه                     | اینستاگرام                              | "بعضی چالش های اینستاگرامی روی رفتار ما اثر می گذارند" (دختر، ۱۵ ساله)         |
| زبان و ارتباطات        | الگوهای زبانی          | تداوم کاربرد زبان محلی در عین تسلط بر زبان ملی، نشان دهنده هویت چندلایه                 | تعلق به زبان مادری در گفتار             | "با دوستانم ترکی حرف می زنم، (پسر، ۱۶ ساله)                                    |
|                        | الگوی نوشتاری          | تمایز بین زبان گفتاری و نوشتاری و نقش هرکدام در بیان هویت                               | تعلق به هویت ملی در نوشتار              | اما فارسی را روان تر می نویسم" (پسر، ۱۶ ساله)                                  |
|                        | کاربرد اصطلاحات خارجی  | نفوذ زبان جهانی در گفتمان روزمره، به ویژه در میان نسل جوان                              | استفاده از نمادهای زبانی لاتین در گفتار | "بعضی کلمات انگلیسی جزو زبان روزمره مان شده" (دختر، ۱۷ ساله)                   |
|                        | چندزبانگی              | چندزبانگی به عنوان یک سرمایه فرهنگی و راهبردی برای تعامل با جهان چندفرهنگی              | یادگیری زبان های مختلف                  | "دارم ترکی، فارسی و انگلیسی را با هم یاد می گیرم" (پسر، ۱۵ ساله)               |
|                        |                        | تداوم ارتباط بین نسلی و حفظ زبان محلی به عنوان بخشی از هویت فرهنگی                      | حفظ زبان مادری                          | "در خانه با پدر بزرگ و مادر بزرگم ترکی حرف می زنم" (پسر، ۱۴ ساله)              |

| مضامین اصلی       | مضامین فرعی       | تحلیل مفاهیم                                                                   | معانی فرموله‌بندی شده                                   | نقل قول مستقیم                                                                 |
|-------------------|-------------------|--------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|
| شبکه‌های اجتماعی  | الگوی استفاده     | اولویت پلتفرم‌های بصری و تعاملی، نشان‌دهنده تغییر الگوی ارتباطی نسل جوان       | استفاده از پلتفرم‌های مختلف بر اساس نیاز و ترجیح        | "بیشتر وقتم را در اینستاگرام و تیک‌تاک می‌گذرانم" (دختر، ۱۶ ساله)              |
|                   |                   | تمایل به تجربه پلتفرم‌های نو ظهور و تنوع‌طلبی در استفاده از رسانه‌های اجتماعی  | استفاده اکتشافی و آزمایشی از پلتفرم‌های جدید            | "اخیراً شروع کردم به استفاده از اسنپ‌چت برای ارتباط با دوستانم" (پسر، ۱۵ ساله) |
|                   | محتوای تولیدی     | تولید محتوای تلفیقی که نمادهای محلی و ملی را با عناصر جهانی ترکیب می‌کند       | تولید محتوای تلفیقی (ترکیب نمادهای محلی با عناصر جهانی) | "عکس‌های طبیعت اردبیل را با موسیقی خارجی پست می‌کنم" (پسر، ۱۷ ساله)            |
|                   |                   | گرایش به تولید محتوای جمعی و تعاملی، نشان‌دهنده روحیه مشارکت‌جویی نسل جوان     | تولید محتوای تعاملی و مشارکتی                           | "با دوستانم روی چالش‌های وایرال کار می‌کنیم" (دختر، ۱۶ ساله)                   |
|                   | تعاملات مجازی     | گسترش دایره ارتباطات فراملی و شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی فرامرزی                | گسترش دایره ارتباطات فراملی                             | "با دوستان خارج از کشورم در فضای مجازی ارتباط دارم" (دختر، ۱۸ ساله)            |
|                   | پذیرش فرهنگ جهانی | گزینشگری و انتخاب آگاهانه عناصر فرهنگی مختلف، نه پذیرش کورکورانه               | گزینشگری و انتخاب آگاهانه عناصر فرهنگی مختلف            | "بعضی جنبه‌های فرهنگ غربی را می‌پسندم" (پسر، ۱۷ ساله)                          |
| نگرش به جهانی‌شدن | مقاومت فرهنگی     | وجود نگرش محافظه‌کارانه و حس ضرورت صیانت از هویت فرهنگی در برابر تأثیرات خارجی | حس ضرورت صیانت از هویت فرهنگی                           | "معتمد باید فرهنگ خودمان را حفظ کنیم" (دختر، ۱۶ ساله)                          |
|                   | تلفیق فرهنگی      | گرایش به تلفیق فرهنگی و شکل‌دهی به هویتی ترکیبی و منعطف                        | گرایش به تلفیق فرهنگی و شکل‌دهی به هویتی ترکیبی         | "می‌شود چیزهای خوب از همه فرهنگ‌ها گرفت" (پسر، ۱۵ ساله)                        |

تحلیل مضمون مصاحبه های انجام شده نشان داد که هویت ملی در میان نسل های Z و به ویژه نسل آلفا، پدیده ای ایستا نیست و در فرآیندی پویا و مستمر در حال بازتعریف و بازآفرینی است. بر اساس تحلیل کیفی داده های گردآوری شده از مشارکت کنندگان و با بهره گیری از روش سناریونویسی مبتنی بر تحلیل تأثیرات متقابل، سه الگوی هویتی متمایز قابل شناسایی است:

### سناریوهای سه گانه: تداوم، تعامل و تحول

#### - سناریوی تداوم

این سناریو بیشتر در میان پاسخ های دانش آموزانی مشاهده شد که به نهادهای سنتی مانند خانواده و مدرسه وفاداری بالایی داشتند. این گروه بخش قابل توجهی از نمونه مورد مطالعه بودند (حدود ۴۰٪ پاسخ ها). این گروه بر اهمیت نمادهای ملی و مراسم رسمی تأکید داشتند. همان طور که یکی از دانش آموزان می گوید:

«پرچم ایران برایم مقدس است و همیشه در اتاقم نصب است» (پسر، ۱۷ ساله).

این سناریو نشان دهنده تداوم الگوهای سنتی هویت ملی در میان دانش آموزان اردبیل است. یافته های کیفی حاکی از آن است که این گروه عمدتاً تحت تأثیر قوی خانواده های سنتی و برنامه های آموزشی ملی گرایانه مدارس قرار دارند. در مصاحبه های انجام شده، این دانش آموزان به مشارکت فعال در مراسم ملی مدرسه و استفاده از زبان محلی در گفتارهای روزمره تأکید داشتند.

این یافته با نظریه اسمیت (۱۹۹۱) درباره نقش نمادهای ملی در بازتولید هویت هم خوانی دارد. باین حال، حتی در این گروه نیز تأثیر رسانه های جهانی کاملاً محسوس بود و بسیاری به مصرف گزینشی محتوای بین المللی اعتراف کردند. این موضوع نشان دهنده نفوذ تدریجی جهانی شدن در پایداترین الگوهای هویتی است (کاستلز، ۲۰۱۱).

#### - سناریوی تعامل

این سناریو که مبتنی بر ۵۰٪ پاسخ ها است، جالب ترین و پویاترین الگوی هویتی را نمایش می دهد. دانش آموزان این گروه به طرز خلاقانه ای در حال ترکیب عناصر ملی و جهانی هستند. آن ها به استفاده از زبان های ترکیبی (مثل ترکیب فارسی و انگلیسی در گفتار) و مصرف رسانه های ترکیبی اشاره کردند.

«من هم موسیقی پاپ ایرانی گوش می‌دهم، هم گروه‌های خارجی را دنبال می‌کنم و بین این دو تناقضی نمی‌بینم».

این یافته مؤید دیدگاه تورن (۲۰۲۰) دربارهٔ سوژگی است؛ یعنی نسل جوان از طریق انتخاب و کنشگری فعال، هویت چندلایهٔ خود را بازسازی می‌کند. پژوهش‌های جهانی نیز تأیید می‌کنند که نسل آلفا در یادگیری و سبک زندگی، گرایش شدیدی به ترکیب منابع مختلف دارد و بیش از ۷۷٪ آنان ترجیح می‌دهند آموزششان با فناوری همراه باشد (بیگ ولیج، ۲۰۲۲). بنابراین، می‌توان گفت تعامل فرهنگی این نسل نه تنها اجتناب‌ناپذیر، بلکه یک فرصت برای بازتعریف هویت ملی در بستر جهانی است.

### - سناریوی تحول

این سناریو بر اساس ۱۰٪ پاسخ‌ها دانش‌آموزان طراحی شده است، اما اهمیت آن در روندهای آینده چشم‌گیر است. این گروه از دانش‌آموزان آشکارا از نمادهای ملی فاصله گرفته و خود را بیشتر «شهروند جهانی» معرفی کردند. برای دانش‌آموزی که ارتباطش با نهادهای سنتی سُست شده و بیشترین وقت خود را در فضای مجازی بین‌المللی می‌گذراند، متصور شدیم. نقل قول زیر شاهد مستقیم این سناریو است:

«خودم را بیشتر شهروند جهان می‌دانم».

اگرچه این گروه تنها ۱۰٪ از نمونه را تشکیل می‌دهند، اما از جهت نشان دادن روندهای آینده حائز اهمیت هستند. دانش‌آموزان این گروه به‌طور آشکاری از الگوهای سنتی هویت ملی فاصله گرفته و به هویت‌های جهانی گرایش نشان می‌دهند. برای مثال، یک دانش‌آموز (پسر، ۱۶ ساله) می‌گوید:

«من بیشتر وقت خود را در پلتفرم‌های بین‌المللی می‌گذرانم و احساس می‌کنم به جامعه جهانی تعلق دارم».

این یافته را می‌توان در پرتو ویژگی‌های نسل آلفا فهمید که از همان کودکی در بستر جهانی و دیجیتال رشد یافته‌اند (د تایمز، ۲۰۲۴). تحلیل‌های جدید نیز نشان می‌دهد که هویت این نسل به شدت متأثر از زبان دیجیتال خاص، میم‌ها و تعاملات آنلاین است؛ به‌طوری‌که حتی سیستم‌های ایمنی هوش مصنوعی نیز در درک این زبان با مشکل مواجه‌اند (متا و جین چیچلیا، ۲۰۲۵). چنین وضعیتی نشان می‌دهد که گرایش به هویت جهانی و دیجیتال، یکی از مسیرهای تحول‌یابنده هویت ملی است.

جدول شماره ۳: ویژگی های سناریوهای تحول هویت ملی بر اساس یافته های کیفی

| مؤلفه های تحلیل   | سناریوی تداوم                 | سناریوی تعامل                                  | سناریوی تحول                        |
|-------------------|-------------------------------|------------------------------------------------|-------------------------------------|
| پایه نظری         | تحلیل روندهای تاریخی          | تحلیل تأثیر متقابل عوامل                       | سناریونویسی چشم انداز محور          |
| ویژگی های محوری   | حفظ نمادهای سنتی              | تلفیق عناصر ملی و جهانی                        | گسست از الگوهای سنتی                |
|                   | تأکید بر ارزش های ملی         | نوآوری های زبانی                               | هویت یابی جهانی                     |
|                   | مصرف رسانه های داخلی          | مصرف رسانه های ترکیب                           | مصرف رسانه های خارجی                |
| عوامل تقویت کننده | خانواده های سنتی              | شبکه های اجتماعی                               | پلتفرم های جهانی                    |
|                   | برنامه های درسی ملی گرا       | دوستان چندفرهنگی                               | الگوهای بین المللی                  |
|                   | مراسم مدرسه ای                | محتوای دیجیتال ترکیبی                          | مهاجرت تحصیلی                       |
| نمونه های عینی    | پایبندی به ارزش های خانوادگی  | تلفیق خلاقانه عناصر فرهنگی                     | بی تفاوتی به نمادهای ملی            |
|                   | اولویت رسانه های داخلی        | مصرف ترکیبی رسانه ها                           | تقلید از سبک زندگی جهانی            |
|                   | مشارکت فعال در مناسبت های ملی | تلفیق پوشش سنتی و مدرن و هویت یابی انعطاف پذیر | عضویت در جامعه های مجازی بین المللی |

در ادامه به روایت سناریوهای سه گانه تحول هویت ملی بر اساس یافته ها پرداخته می شود. امیرحسین، دانش آموز ۱۶ ساله اردبیلی، پس از مدرسه مستقیم به مغازه پدرش در بازار سنتی اردبیل می رود. درحالی که به صحبت های پدرش با مشتریان گوش می دهد، با حرکات ماهرانه چای دم می کند. او به زبان ترکی محلی مسلط است و در جمع های فامیلی، اشعار فولکلور آذری را از بر می خواند. هر پنج شنبه ها به زیارت قبور می رود و این بازدیدها برایش تنها یک تکلیف مذهبی نیست، بلکه بلکه فرصتی است که در آن هم تاریخ هم هویت خانوادگی اش را می شناسد. بااین حال، گاهی وقتی با دوستانش در کافی شاپ محلی نشسته، احساس می کند بین دنیای سنتی خانواده و دنیای مدرن دوستانش گیر کرده است. یکی از دانش آموزان دختر (۱۷ ساله) بیان می کند:

«ما در خانواده همیشه مناسبت های ملی را جشن می گیریم و پدرم معتقد است این کار باعث حفظ هویت ما می شود».



با این حال، نکته جالب توجه آن است که حتی در این گروه نیز تأثیرات محدود جهانی شدن دیده می‌شود؛ به طوری که برخی از آن‌ها به مصرف‌گزینشی محتوای خارجی اعتراف کردند. این امر نشان می‌دهد که حتی پادارترین الگوهای هویتی نیز در معرض تغییرات تدریجی قرار دارند.

#### - روایت داستانی سناریوی تعامل

سارا، یک دانش‌آموز ۱۷ ساله، در اینستاگرامش ویدیویی از یک رقص محلی آذری را با موسیقی الکترونیک یک دی‌جی سوئدی ادغام کرده است. در پروفایلش، پرچم کوچک ایران کنار ایموجی کره زمین نشسته است. هویت برای او مانند یک پالت رنگ است که از منابع مختلف، ترکیبی منحصر به فرد می‌سازد. یک دانش‌آموز پسر (۱۶ ساله) می‌گوید:

«من هم موسیقی پاپ ایرانی گوش می‌دهم، هم گروه‌های خارجی را دنبال می‌کنم و بین این دو تناقضی نمی‌بینم».

دانش‌آموزی دیگری می‌گوید:

«هم فیلم ایرانی می‌بینم، هم خارجی و عکس طبیعت اردبیل را با موسیقی خارجی پست می‌کنم».

تحلیل محتوای شبکه‌های اجتماعی این گروه نشان‌دهنده تولید محتوای خلاقانه‌ای است که در آن نمادهای ملی با عناصر جهانی ترکیب شده‌اند. این گروه به عنوان پل ارتباطی بین سنت و مدرنیته، می‌توانند نقش مهمی ایفا کنند و در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی مورد توجه ویژه قرار گیرند.

#### - روایت داستانی سناریوی تحول

پارسا، دانش‌آموز ۱۸ ساله‌ای در اردبیل، پرچم ایران در اتاقش کنار پوسترهای بازی‌های کامپیوتری و ستاره‌های جهانی فوتبال است، اما گویی جایگاه اصلی‌اش را از دست داده است. او اخبار ایران را بیشتر از طریق کانال‌های فارسی زبان خارج از کشور پیگیری می‌کند و گاهی در مقایسه با آنچه از زندگی هم‌سن‌وسالانش در دیگر کشورها می‌بیند، احساس کمبود می‌کند. برای پارسا، ملیت هنوز مهم است، اما جهانی بودن جذابیت بیشتری پیدا کرده است. او در عین حفظ پیوندهای عاطفی با خانواده و شهرش، خود را بیشتر عضوی از نسل جهانی می‌داند تا فقط یک ایرانی. او ساعت‌ها وقت خود را در فضای مجازی می‌گذراند. او در گروه‌های بین‌المللی طرفداران بازی‌های ویدیویی یا هواداران خواننده‌های خارجی

عضو است و با نوجوانانی از کشورهای دیگر چت می کند. اگرچه هنوز به فرهنگ و خانواده خود احترام می گذارد، اما کم کم نشانه های هویتی جدیدی در او شکل گرفته است. به قول خودش:

«من بیشتر وقت خود را در پلتفرم های بین المللی می گذرانم و احساس می کنم به جامعه جهانی تعلق دارم».

این گروه عمدتاً از رسانه های خارجی استفاده می کنند و نسبت به نمادهای ملی نسبتاً بی توجه اند. این گرایش در میان دانش آموزان مدارس غیرانتفاعی و مناطق مرکزی شهر بیشتر دیده می شود. این سناریو، نیاز به بازنگری در سیاست های فرهنگی و آموزشی را نشان می دهد. با توجه به داده های بالا، عوامل کلیدی مؤثر بر آینده هویت ملی دانش آموزان را می توان چنین خلاصه کرد: الف) نظام ارزش های ملی و سنتی، ب) رسانه ها و الگوهای مصرف فرهنگی، ج) شبکه های اجتماعی و دوستی های چندفرهنگی، سیاست ها و برنامه های آموزشی، د) مهاجرت و ارتباطات بین المللی.

جدول شماره ۴: تحلیل ویژگی های اصلی سناریوها و میزان رواج آن در میان مشارکت کنندگان در تحقیق

| سناریو | ویژگی های اصلی             | نمونه نقل قول                                | درصد نمونه |
|--------|----------------------------|----------------------------------------------|------------|
| تداوم  | تعلق خاطر به نمادهای ملی   | - "پرچم ایران برایم مقدس است"                | ۴۰٪        |
|        | پایبندی به میراث فرهنگی    | - "سفر به نقاط تاریخی ایران باعث افتخار است" |            |
|        | مقاومت در برابر تغییرات    | - "باید فرهنگ خودمان را حفظ کنیم"            |            |
| تعامل  | تلفیق عناصر ملی و جهانی    | - "هم فیلم ایرانی می بینم، هم خارجی"         | ۵۰٪        |
|        | مصرف رسانه ای ترکیبی       | - "عکس های طبیعت با موسیقی خارجی"            |            |
|        | چندزبانگی                  | - "ترکی، فارسی و انگلیسی یاد می گیرم"        |            |
| تحول   | گرایش به هویت جهانی        | - "بعضی جنبه های فرهنگ غربی را می پسندم"     | ۱۰٪        |
|        | فاصله گیری از نمادهای سنتی | - استفاده انحصاری از پلتفرم های جهانی        |            |
|        | اولویت فرهنگ جهانی         | - ارتباطات فراملی                            |            |

## تحلیل ماتریس تعاملات

این سناریوها بر اساس دو عامل کلیدی شکل گرفتند: قدرت نهادهای سنتی و میزان تعامل با فرهنگ جهانی. برای افزایش اعتبار تحلیلی، تعاملات بین سناریوها از طریق مشاهده میدانی و گزارش‌های معلمان استخراج شد که نشان داد دانش‌آموزان تعاملی نقش پل ارتباطی بین گروه‌های مختلف را ایفا می‌کنند. به منظور کاربردی کردن یافته‌ها، هر سناریو با شاخص‌های هشداردهنده و استراتژی‌های مواجهه ویژه همراه شد. برای نمونه، در سناریوی تحول، شاخص‌هایی مانند افزایش مهاجرت تحصیلی و استراتژی‌هایی مانند بازتعریف جذابیت‌های ملی در قالب جهانی ارائه گردید.

## روش استخراج تعاملات بین سناریوها

استخراج تعاملات بین سناریوهای سه‌گانه با استفاده از روش مثلث‌سازی و از طریق گردآوری داده‌ها از سه منبع مستقل انجام شد. این فرآیند مبتنی بر مشاهدات میدانی نظام‌مند از تعاملات روزمره دانش‌آموزان در محیط مدرسه، گزارش‌های عمیق معلمان از دیالوگ‌ها و بحث‌های کلاسی و تحلیل محتوای شبکه‌های اجتماعی دانش‌آموزان بود (البته همه این‌ها تا جایی که امکان داشت انجام شد، چون هم معلمان و هم خود دانش‌آموزان نسبت به این قضیه گارد می‌گرفتند). برای مثال، در مشاهدات میدانی ثبت شد که دانش‌آموزان متعلق به سناریوی تعامل اغلب به عنوان سوپاپ اطمینان و مفسر فرهنگی بین دو سناریوی دیگر عمل می‌کنند؛ به این شکل که عناصر فرهنگی جهانی را برای گروه تداوم قابل هضم می‌سازند و هم‌زمان، ارزش‌های ملی را برای گروه تحول بازتعریف می‌کنند. این مشاهده عینی، مبنای ترسیم محور تأثیرپذیری محدود در ماتریس تعاملات شد. همچنین، تحلیل گفت‌وگوهای کلاسی نشان داد هنگامی که دانش‌آموزان تداوم و تحول مستقیماً با هم گفت‌وگو می‌کنند، معمولاً به گفت‌وگوی نافرجام و تقابل دوقطبی می‌رسند، درحالی‌که حضور دانش‌آموزان تعامل به عنوان میانجی، این تقابل را به دیالوگ سازنده تبدیل می‌کند. این یافته‌ها، با رویکرد تحلیل رابطه‌ای مورد پردازش قرار گرفت و در نهایت الگوی تعاملات حاضرشده در جدول (۴) را تشکیل داد.

## ماتریس تأثیرات متقابل

یافته‌ها نشان داد که بیشترین تعامل مثبت بین سناریوی تعامل با دو سناریوی دیگر وجود دارد. به عنوان مثال، برخی دانش‌آموزان سناریوی تداوم تحت تأثیر هم‌کلاسی‌های خود در

سناریوی تعامل، به مصرف محدود محتوای جهانی روی آورده بودند. در مقابل، تعامل بین سناریوی تداوم و تحول عمدتاً همراه با تنش بود؛ به طوری که معلمان گزارش دادند این دو گروه کمترین ارتباط را با هم دارند.

جدول شماره ۵: ماتریس تعامل سناریوها

| تعاملات | تداوم         | تعامل               | تحول            |
|---------|---------------|---------------------|-----------------|
| تداوم   | -             | تأثیر پذیری محدود   | تعارضات آشکار   |
| تعامل   | جذب عناصر ملی | -                   | پذیرش نوآوری ها |
| تحول    | مقاومت        | الهام پذیری انتخابی | -               |

### عوامل پیشران در پیش بردن مؤلفه های سناریوهای سه گانه

مقایسه این سه سناریو نشان می دهد که هویت ملی در میان دانش آموزان اردبیل در حال گذار از حالت ایستا به پویا است. در حالی که سناریوی تداوم عمدتاً توسط نهادهای رسمی مانند خانواده و مدرسه تقویت می شود، سناریوی تعامل بیشتر متأثر از گروه همسالان و شبکه های اجتماعی است. سناریوی تحول نیز عمدتاً محصول جهانی شدن و دسترسی به فناوری های جدید ارتباطی است.

نکته حائز اهمیت آن است که این سناریوهای سه گانه لزوماً مجزا نیستند و بسیاری از دانش آموزان در موقعیت های مختلف، ویژگی های هر سه سناریو را از خود بروز می دهند. این انعطاف پذیری هویتی نشان دهنده ظرفیت بالای نسل جوان برای سازگاری با شرایط متغیر فرهنگی است.

### محاسبه احتمال های جدید وقوع هر رویداد با توجه به این اثرات متقابل

محاسبه احتمال های وقوع هر کدام از سناریوها، با توجه به عوامل کلیدی مؤثر بر هویت ملی و عوامل پیشران (نهاد خانواده، مدرسه، همسالان، شبکه های اجتماعی و دسترسی به فن آوری های جدید ارتباطی از یک طرف و حجم مشارکت کنندگانی که بیشترین پاسخ ها را به مؤلفه های کدام سناریو ارائه کرده اند از سوی دیگر) تنظیم شده است. میزان پاسخ های مشارکت کنندگان به عنوان عامل وزن دهی لحاظ گردید.

جدول شماره ۶: داده‌های پایه

| سناریو | درصد پاسخگویان | وزن نسبی (به مقیاس ۰ تا ۱) |
|--------|----------------|----------------------------|
| تداوم  | ۴۰٪            | ۰/۴                        |
| تعامل  | ۵۰٪            | ۰/۵                        |
| تحول   | ۱۰٪            | ۰/۱                        |

بنابراین سناریوی تعامل از نظر مقبولیت اجتماعی و ذهنی، غالب‌ترین آینده ممکن است.

### تعیین احتمال وقوع سناریوی برتر (سناریوی تعامل)

بر اساس وزن‌هایی که هرکدام از سناریوها در جدول بالا دارند می‌توان وزن‌ها را به شدت تأثیر هر عامل در سناریوها مرتبط کرد.

جدول شماره ۷: محاسبه احتمال‌های جدید وقوع هر رویداد با توجه به اثرات متقابل

| عامل                 | سناریوی تداوم متوسط  | سناریوی تعامل قوی    | سناریوی تحول ضعیف    |
|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|
| (الف) ارزش‌های ملی   | $۱/۲ = ۰/۴ \times ۳$ | $۱/۰ = ۰/۵ \times ۲$ | $۰/۱ = ۰/۱ \times ۱$ |
| (ب) رسانه‌ها         | $۰/۸ = ۰/۴ \times ۲$ | $۱/۵ = ۰/۵ \times ۳$ | $۰/۳ = ۰/۱ \times ۳$ |
| (پ) شبکه‌های اجتماعی | $۰/۴ = ۰/۴ \times ۱$ | $۱/۵ = ۰/۵ \times ۳$ | $۰/۳ = ۰/۱ \times ۳$ |
| (ت) آموزش            | $۱/۲ = ۰/۴ \times ۳$ | $۱/۵ = ۰/۵ \times ۳$ | $۰/۲ = ۰/۱ \times ۲$ |
| (ج) مهاجرت           | $۰/۴ = ۰/۴ \times ۱$ | $۱/۰ = ۰/۵ \times ۲$ | $۰/۳ = ۰/۱ \times ۳$ |

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد که سناریوی تعامل تقریباً در اکثر مؤلفه‌های کلیدی مؤثر بر هویت ملی وضعیت قوی دارد، به‌ویژه در رسانه‌ها، شبکه‌های اجتماعی و آموزش و در دو مؤلفه دیگر هم تقریباً ضریب بالای ۱ دارد. اما سناریوی تحول وضعیت ضعیف دارد و در همه مؤلفه‌ها یا ۰/۳ است یا پایین‌تر از آن است. پس می‌توان نتیجه گرفت احتمال وقوع سناریوی تعامل بیشترین وزن از دو سناریوی دیگر دارد و عوامل رسانه‌ای (ب) و آموزشی (ت) قوی‌ترین نقش را در شکل‌دهی آینده دارند و در مسیر حرکت از تداوم به تعامل، ارزش‌های ملی از متغیر مستقل به متغیر وابسته تبدیل می‌شوند.

اگرچه این پژوهش با محدودیت‌هایی مانند تمرکز بر یک شهر خاص روبه‌روست، اما زمینه را برای مطالعات مقایسه‌ای آینده و تدوین راهبردهای فرهنگی منعطف فراهم می‌کند. در نهایت، این مطالعه نشان داد که هویت ملی نه در حال زوال، بلکه در حال بازتعریف پویایی است که سیاست‌گذاری فرهنگی باید این تحول را به رسمیت شناخته و از ظرفیت‌های نوین هویت‌سازی در عصر جهانی شدن بهره‌برد.

نتایج این پژوهش نشان داد تحولات هویتی در میان دانش‌آموزان اردبیل از الگوی پیچیده و چندبُعدی پیروی می‌کند که نمی‌توان آن را به سادگی در قالب‌های سنتی تحلیل کرد. آنچه در این مطالعه به وضوح مشاهده شد، ظهور اشکال جدیدی از تعلق و هویت‌یابی است که در عین حفظ برخی عناصر سنتی، پذیرای مؤلفه‌های جهانی نیز هست. این یافته‌ها مؤید آن است که نسل جوان در حال خلق راهکارهای خلاقانه‌ای برای مواجهه با تنش‌های هویتی عصر حاضر است، راهکارهایی که گاه از دید نسل‌های پیشین پنهان می‌ماند.

با توجه به نقش کلیدی دو عامل «رسانه و آموزش»، درک این سناریوها به سیاست‌گذاران کمک می‌کند تا برنامه‌های فرهنگی و آموزشی خود را به گونه‌ای طراحی کنند که هم از فرصت‌های جهانی شدن بهره‌برند و هم از تهدیدهای آن جلوگیری کنند. به عنوان مثال، توجه ویژه به گروه تعامل که بیشترین جمعیت را تشکیل می‌دهند، می‌تواند الگویی برای سیاست‌گذاری‌های فرهنگی فراهم آورد. همچنین، طراحی برنامه‌های آموزشی که بتواند به شیوه‌های خلاقانه عناصر ملی و جهانی را تلفیق کند، می‌تواند در تقویت هویت ملی در عصر جهانی شدن مؤثر باشد.

## ۶. بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با رویکرد آینده‌پژوهی و استفاده از روش سناریونویسی مبتنی بر تحلیل اثرات متقابل، به بررسی تحولات هویت ملی در میان دانش‌آموزان شهر اردبیل پرداخت. یافته‌ها نشان داد که هویت ملی در میان نسل‌های جوان، به‌ویژه نسل‌های Z و آلفا، در حال گذار از الگوهای سنتی به سوی اشکال پویاتر و چندلایه است. سه سناریوی مطرح‌شده در این پژوهش (تداوم، تعامل و تحول)، تصویری جامع از روندهای احتمالی آینده هویت ملی ارائه می‌دهند.

سناریوی تداوم نشان‌دهنده تداوم الگوهای سنتی هویت ملی است که عمدتاً توسط نهادهای خانواده و مدرسه تقویت می‌شود. حدود ۴۰٪ از پاسخ‌های دانش‌آموزان مورد مطالعه در این گروه قرار گرفتند که به نمادهای ملی پایبند هستند و مراسم سنتی را گرامی می‌دارند.

با این حال، حتی در این گروه نیز تأثیرپذیری محدودی از رسانه‌های جهانی مشاهده شد که نشان‌دهنده نفوذ تدریجی جهانی شدن حتی در میان گروه‌های سنتی است.

سناریوی تعامل که ۵۰٪ از نمونه را شامل می‌شد، جالب‌ترین الگوی هویتی را نمایش می‌دهد. دانش‌آموزان این گروه به صورت خلاقانه عناصر ملی و جهانی را ترکیب می‌کنند و هویت‌های چندلایه‌ای را شکل می‌دهند. مصاحبه‌ها و تحلیل محتوای شبکه‌های اجتماعی نشان داد که این گروه از زبان‌های ترکیبی، موسیقی چندفرهنگی و سبک‌های پوشش تلفیقی استفاده می‌کنند. این یافته‌ها مؤید آن است که نسل جوان در حال خلق راهکارهای جدیدی برای سازگاری با تنش‌های هویتی عصر حاضر است.

سناریوی سوم، سناریوی تحول بود و اگرچه تنها ۱۰٪ از نمونه در این گروه قرار گرفتند، اما این نشان‌دهنده روندی روبه‌رشد است که در آن دانش‌آموزان به‌طور آشکار از هویت ملی فاصله گرفته و به هویت‌های جهانی گرایش پیدا کرده‌اند. این گروه عمدتاً از پلتفرم‌های بین‌المللی استفاده می‌کنند و خود را بیشتر شهروند جهان می‌دانند تا ایران. این یافته‌ها هشداردهنده هستند و نیاز به بازنگری در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی و آموزشی را نشان می‌دهند. یافته‌های پژوهش نشان داد که احتمال وقوع و رخ دادن سناریوی تعامل نسبت به دو سناریوی دیگر در آینده در زمینه هویت ملی دانش‌آموزان محتمل‌تر است. و سناریوی برتر در این زمینه، همین سناریو است.

یافته‌های این پژوهش با نظریه‌های هویت اجتماعی و جهانی شدن همسو است. از یک سو، نظریه هویت اجتماعی تأکید می‌کند که افراد هویت خود را از طریق عضویت در گروه‌های اجتماعی تعریف می‌کنند. از سوی دیگر، جهانی شدن مرزهای هویتی را کم‌رنگ کرده و امکان شکل‌گیری هویت‌های چندلایه را فراهم آورده است. ترکیب این دو دیدگاه نشان می‌دهد که نسل جوان در حال بازتعریف هویت خود در بستر تعاملات پیچیده محلی، ملی و جهانی است.

پیامدهای اجتماعی این تحولات نیز قابل تأمل است. از یک طرف، تقویت هویت‌های چندلایه می‌تواند به انسجام اجتماعی کمک کند، چراکه جوانان را قادر می‌سازد تا در عین حفظ تعلق به فرهنگ ملی، پذیرای تنوع فرهنگی باشند. از طرف دیگر، گرایش به هویت‌های جهانی ممکن است به کم‌رنگ شدن حس تعلق ملی و تضعیف انسجام اجتماعی منجر شود. بنابراین، سیاست‌گذاران فرهنگی باید به دنبال راهکارهایی باشند که تعادل بین این دو گرایش را حفظ کند.

در تحلیل نهایی می توان گفت که هویت ملی در میان دانش آموزان اردبیل، نه در حال زوال، بلکه در حال بازتعریف و بازآفرینی است. آنچه این پژوهش به خوبی نشان داد، ظرفیت بالای نسل جوان برای ایجاد تعادل پویا بین تعلقات محلی و جهانی است. دانش آموزان شرکت کننده در این پژوهش به وضوح نشان دادند که می توانند در موقعیت های مختلف از الگوهای هویتی متفاوتی استفاده کنند، بی آن که دچار بحران هویت شوند. این انعطاف پذیری هویتی، به ویژه در گروه تعامل که بیشترین جمعیت نمونه را تشکیل می داد، به خوبی مشهود بود.

با این حال، نباید از چالش های پیش رو غافل بود. به صورت ویژه سناریوی تحول دارای فرصت ها و چالش های خاصی است. از جنبه فرصت ها، این گروه می تواند به عنوان پل ارتباطی با جامعه جهانی عمل کنند و استعداد های درخشان را به سوی کشور جذب نمایند. اما تهدید های این سناریو به مراتب نگران کننده تر هستند؛ پدیده فرار مغزها، گسست از سرمایه فرهنگی ملی و ایجاد شکاف عمیق در پیکره جامعه، از جمله ریسک های محتمل این مسیر هستند. این تحلیل نشان می دهد اگرچه سناریوی تحول می تواند فرصت های ارزشمندی برای تعامل با جهان فراهم آورد، اما بدون مدیریت آگاهانه و تدوین راهبردهای مناسب، می تواند به عاملی برای تضعیف انسجام ملی تبدیل شود.

یافته ها نشان داد دو عامل رسانه و آموزش به صورت خاص در سناریوی تعامل به عنوان سناریوی برتر نقش کلیدی در تقویت هویت ملی در آینده دارند. بنابراین در غیاب برنامه ریزی آموزشی-فرهنگی هوشمند، احتمال تقویت گرایش های تحولی که با گسست کامل از هویت ملی همراه است، وجود دارد. این امر به ویژه در میان دانش آموزان مناطق مرکزی شهر و مدارس غیرانتفاعی که دسترسی بیشتری به منابع جهانی دارند، محسوس بود. در این زمینه، نظام آموزشی می تواند با بازنگری در برنامه های درسی و روش های آموزشی، نقش مهمی در هدایت این تحولات ایفا کند.

### پیشنهادهای توصیه های سیاستی (استراتژی های مواجهه)

پیشنهادهای توصیه های سیاستی در قالب استراتژی های مواجهه با سناریوهای آینده هویت ملی در میان نسل های Z و آلفا در شهر اردبیل ارائه می گردد.

**سناریوی تداوم:** این سناریو با ویژگی های پایداری الگوهای سنتی هویت ملی، نفوذ نهادهای رسمی مانند خانواده و مدرسه و تأکید بر نمادها و آیین های ملی، دارای چالش های خاصی است، از جمله: (۱) کاهش تدریجی نفوذ نهادهای رسمی در نسل های جدید، (۲) تأثیر



خزنده جهانی شدن و رسانه‌های دیجیتال بر ارزش‌های بومی و (۳) شکاف بین نسل‌ها در درک نمادها و ارزش‌های ملی.

بر این مبنا مهم‌ترین استراتژی‌های مواجهه عبارت‌اند از: (۱) تقویت پیوند میان خانواده و نظام آموزشی؛ طراحی برنامه‌های تربیتی مشترک خانواده-مدرسه برای انتقال معنادار ارزش‌های ملی؛ (۲) بازنگری در آموزش رسمی هویت ملی؛ استفاده از روش‌های مشارکتی (داستان، تجربه‌محوری، رسانه آموزشی) به جای آموزش خطابه‌ای؛ (۳) تولید محتوای دیجیتال بومی؛ حمایت از پلتفرم‌ها و تولیدکنندگان محتوای محلی در حوزه فرهنگ و تاریخ اردبیل برای جذب نسل Z؛ (۴) تقویت گفت‌وگوهای بین‌نسلی؛ ایجاد فضاهای عمومی (مدرسه، مسجد، فرهنگ‌سرا) برای گفت‌وگوی آزاد جوانان و والدین درباره مفهوم ایرانیت؛ (۵) پایش منظم نگرش‌های هویتی در مدارس؛ تدوین شاخص‌های سنجش تغییرات هویت ملی برای برنامه‌ریزی مستمر.

**سناریوی تعامل:** مهم‌ترین ویژگی‌های این سناریو عبارت‌اند از: ترکیب خلاقانه مؤلفه‌های ملی و جهانی؛ چندگانگی زبانی، فرهنگی و رسانه‌ای؛ شکل‌گیری هویت‌های ترکیبی و انعطاف‌پذیر. مهم‌ترین چالش‌های این سناریو عبارت‌اند از: الف) خطر ازهم‌گسیختگی یا نسبی‌گرایی در ارزش‌های ملی؛ ب) تضاد احتمالی میان ارزش‌های بومی و جهانی در سطوح سیاسی و فرهنگی؛ ج) ضعف نهادهای فرهنگی در درک منطق زیست دیجیتال نسل‌های جدید.

بر اساس این چالش‌ها، مهم‌ترین استراتژی‌های مواجهه در این سناریو عبارت‌اند از: (۱) پذیرش تنوع به عنوان سرمایه فرهنگی؛ سیاست‌گذاری فرهنگی بر مبنای «چندصدایی» و نه یکسان‌سازی؛ (۲) طراحی برنامه‌های آموزشی برای هویت چندلایه؛ ترکیب ارزش‌های بومی با مهارت‌های جهانی (تفکر انتقادی، سواد دیجیتال، شهروندی جهانی)؛ (۳) توسعه فضاهای گفت‌وگوی میان فرهنگی؛ ایجاد کارگاه‌ها و پویش‌های فرهنگی در مدارس و دانشگاه‌ها درباره هویت دوگانه (ملی-جهانی)؛ (۴) حمایت از تولیدات رسانه‌ای دوجبهی؛ تشویق به ساخت محتوایی که در آن روایت ایرانی با زبان جهانی بازگو شود (مثلاً پویانمایی، پادکست، بازی دیجیتال)؛ (۵) تقویت مشارکت نسل جوان در سیاست‌گذاری فرهنگی؛ دعوت از نمایندگان نسل Z در شوراهای فرهنگی و رسانه‌ای محلی برای بازنمایی دیدگاه آنان.

**سناریوی تحول:** ویژگی‌های این سناریو عبارت‌اند از: کاهش وابستگی به نهادهای سنتی؛ گرایش به هویت جهانی و دیجیتال؛ گسترش هویت مجازی و چندفرهنگی. مهم‌ترین

چالش‌های این سناریو عبارت‌اند از: الف) گسست نسلی از نمادهای ملی و ارزش‌های تاریخی؛ ب) بحران تعلق اجتماعی و تضعیف سرمایه فرهنگی محلی؛ ج) وابستگی شدید به پلتفرم‌ها و الگوریتم‌های جهانی.

با توجه به چالش‌های این سناریو مهم‌ترین استراتژی مواجهه عبارت‌اند از: ۱) بازتعریف مفهوم هویت ملی در بستر جهانی: ارائه روایت جدید از «ایرانی بودن» به عنوان ترکیبی از ریشه‌های تاریخی و ارزش‌های جهانی مانند عدالت، تنوع و خلاقیت؛ ۲) سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی: آموزش مهارت‌های تشخیص گفتمان، بازنمایی و مصرف آگاهانه محتوا برای نسل‌های Z و آلفا؛ ۳) تولید محتوای ملی در قالب‌های نو: بهره‌گیری از فناوری‌های واقعیت افزوده، پلتفرم‌های بازی و هوش مصنوعی برای روایت جذاب از تاریخ و فرهنگ ایران؛ ۴) توانمندسازی نهادهای فرهنگی و آموزشی: تربیت معلمان و مشاورانی آشنا با فرهنگ دیجیتال و زبان نسل‌های جدید؛ ۵) پایش فرهنگی هوشمند: ایجاد سامانه‌های داده‌محور برای رصد تحولات هویتی در فضای مجازی و تحلیل روندهای جهانی شدن در مقیاس محلی (شهر اردبیل).

## منابع

- بابایی فرد، اسدالله و روحی، مریم (۱۳۹۵). بررسی تأثیر سبک زندگی بر شکاف نسلی در بین جوانان شهر کاشان. فصلنامه مطالعات میان فرهنگی، ۱۱(۳۰)، ۶۱-۳۵.
- بک، اولریش (۱۳۹۷). جامعه خطر. ترجمه رضا فاضل و مهدی فرهنگ‌نژاد. تهران: ثالث.
- تورن، آلن (۱۳۹۹). دموکراسی چیست؟ ترجمه سلمان صادقی‌زاده. تهران: ثالث.
- دوست محمدی، حسین و عباس‌زاده مرزبالی، محسن (۱۴۰۲). زمینه‌ها و پیامدهای مشارکت نسل Z در تنش‌های سیاسی-اجتماعی ایران (۱۴۰۱-۱۳۹۶). پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۹(۱)، ۶۳-۱۰۲.
- سبکتکین، قربانعلی و سدیدپور سمانه سادات (۱۳۹۸). هویت ایرانی از دیدگاه صاحب‌نظران و مردم، دو فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، سال دهم، ۱۰(۱)، ۱۰۱-۱۲۳.
- شایسته، لطیف، اسماعیلی، رضا و محمدی اصغر (۱۳۹۹). بررسی تأثیر هویت قومی و هوش فرهنگی بر سبک هویت ملی جوانان، مجله سبک زندگی اسلامی، مرکز سلامت، ۴(۴)، ۲۱۶-۲۳۳.
- فولادیان، مجید، رضایی بحرآباد، حسن و سوهانپان حقیقی، محسن (۲۰۲۰). بررسی تحولات هویت جوانان ایرانی (۱۳۹۴-۱۳۵۳). فصلنامه مطالعات فرهنگ-ارتباطات ۲۱(۴۹)، ۱۴۷-۱۸۰.
- غنیمتی، حسن، احمدی، توران و خادریان طلیعه (۱۴۰۱). جهانی شدن و هویت ملی ایرانی: فراتحلیلی از پژوهش‌های پیشین در ایران، دو فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، ۱۳(۲)، ۲۱۱-۱۹.
- گوگردچیان، احمد، طیبی، سیدکمیل و گوگردچیان، مرضیه (۱۳۹۳). ارزیابی رشد اقتصاد جهانی در فرایند جهانی شدن مالی. فصلنامه مطالعات اقتصادی کاربردی در ایران. ۹، ۲۰۵-۲۲۱.

- گوهری فر، مصطفی، آذر، عادل و مشبکی، اصرر (۱۳۹۴). آینده پژوهی: ارائه تصویر آینده سازمان با استفاده از رویکرد برنامه ریزی سناریو (مورد مطالعه: مرکز آمار ایران). فصلنامه علوم و مدیریت ایران، ۱۰(۸)، ۳۶–۶۵.
- مشکینی، سهراب زاده، مهران، بابایی فرد و حاجیانی. (۲۰۲۳). آینده پژوهی بحران هویت جوانان در افق ایران ۱۴۱۰. آینده پژوهی انقلاب اسلامی ۴(۴)، ۵۹–۹۶.
- هراتی، محمد جواد و معینی پور، مسعود (۱۳۹۱). سناریونویسی و آینده حیات سیاسی انقلاب اسلامی ایران. فصلنامه سیاست، ۴۲(۳)، ۷۸–۵۹.
- Beck, U. (2017). Mobility and the cosmopolitan perspective. In Exploring networked urban mobilities (pp. 140–151). Routledge.
- Berkhout, F., & Hertin, J. (2002). Foresight futures scenarios: Developing and applying a participative strategic planning tool. Greener Management International, 37–53.
- Big Village (Cassandra). (2022). New research from Cassandra by Big Village dives into the values and identity of Gen Alpha. Big Village. Retrieved from <https://big-village.com/news/new-research-from-cassandra-by-big-village-dives-into-the-values-and-identity-of-gen-alpha>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brenner, P. S., Serpe, R. T., & Stryker, S. (2014). The causal ordering of prominence and salience in identity theory: An empirical examination. Social Psychology Quarterly, 77(3), 231–252.
- Burke, P. J., & Stets, J. E. (2009). Identity theory. Oxford University Press.
- Castells, M. (2011). The power of identity (Vol. 14). John Wiley & Sons.
- Chakraborty, A. (2010). Scenario planning for effective regional governance: Promises and limitations. State and Local Government Review, 42(2), 156–167.
- Cordova-Pozo, K., & Rouwette, E. A. J. A. (2023). Types of scenario planning and their effectiveness: A review of reviews. Futures, 149, 103153. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2023.103153>
- Dean, M. (2019/2020). Scenario planning: A literature review. Bartlett School of Planning, University College London.
- Gen Alpha 2025: Identity, digital influence & purchasing power. (2025). Britopian. Retrieved from <https://www.britopian.com/wp-content/uploads/2025/03/Gen-Alpha-2025-Identity-Digital-Influence-Purchasing-Power.pdf>
- Giddens, A. (1991). Modernity and self-identity. Stanford University Press.
- Hall, S. (1990). Cultural identity and diaspora. In J. Rutherford (Ed.), Identity: Community, culture, difference (pp. 222–237). Lawrence & Wishart.

- Hall, S. (1995). New ethnicities. In B. Ashcroft, G. Griffiths, & H. Tiffin (Eds.), *The post-colonial studies reader* (pp. 223–227). Routledge.
- Hillmann, J., Duchek, S., Meyr, J., & Guenther, E. (2018). Educating future managers for developing resilient organizations: The role of scenario planning. *Journal of Management Education*.
- McCrindle, M., Fell, A., & Buckerfield, S. (2021). Generation Alpha: Understanding our children and helping them thrive. *Headline*.
- Mehta, M., & Giunchiglia, F. (2025). Understanding Gen Alpha digital language: Evaluation of LLM safety systems for content moderation. *arXiv*. <https://arxiv.org/abs/2505.10588>
- Parents. (2024, January 26). Why Generation Alpha is being compared to honey badgers. *Parents*. Retrieved from <https://www.parents.com/generation-alpha-honey-badger-meaning-8549244>
- Pieterse, J. N. (2019). *Globalization and culture: Global mélange* (4th ed.). Rowman & Littlefield.
- Serpe, R. T., Yarrison, F., Stets, J. E., & Stryker, S. (2019). Multiple identities and self-esteem. In J. E. Stets & R. T. Serpe (Eds.), *Identities in everyday life* (pp. 53–71). Oxford University Press.
- Smith, A. D. (1991). *National identity*. University of Nevada Press.
- The Times. (2024, September 21). Look out Gen Z, Generation Alpha is coming for you. *The Times*. Retrieved from <https://www.thetimes.co.uk/article/gen-alpha-who-year-range-characteristics-7s5nk5rpw>
- Touraine, A. (2020). *What is democracy?* (S. Sadeghizadeh, Trans.). Nashr-e Sales. (Original work published in French).
- Twenge, J. M. (2017). *iGen: Why today's super-connected kids are growing up less rebellious, more tolerant, less happy—and completely unprepared for adulthood*. Atria Books.
- Yetis, U., Jakobsen, J. B., Dilek, F. B., Kıyık, E., Mugoša, S., Novović, J., & Kerestecioglu, M. (2015). Solid waste management scenarios for Cetinje in Montenegro. *Waste Management & Research*, 33(5), 477–485.

## References in Persian

- Došt Mohammadi, H., & Abbaszadeh Marzbali, M. (2023). Contexts and consequences of Generation Z's participation in Iran's socio-political tensions (2017–2022). *Political Science Research Quarterly*, 19(1), 63–102. (in Persian)
- Fouladiyan, M., Rezaei Bahrabad, S., & Haghighi, S. (2020). Investigating the evolution of Iranian youth identity (1974–2015). *Journal of Culture-Communication Studies*, 21(49), 147–180. (in Persian)

- Gogerdchian, A., Tayebi, K., & Gogerdchian, E. (2014). Evaluating global economic growth in the process of financial globalization. *Iranian Journal of Applied Economic Studies*, 3(9), 205–221. (in Persian)
- Goharifar, M., Azar, A., & Mashbaki, A. (2015). Futures studies: Presenting an organizational future vision using the scenario planning approach (Case study: Iran Statistics Center). *Iranian Journal of Management Sciences*, 10(8). (in Persian)
- Harati, M. J., & Moeinipour, M. (2012). Scenario writing and the future of the Islamic Revolution of Iran's political life. *Politics Quarterly*, 42(3), 59–78. (in Persian)
- Jahanshahi, O., Ghanbar, M., & Rouhani, A. (2019). Identification of key factors and drivers of the future of the film industry in Iran. *Society, Culture, Media*. Retrieved from [https://www.jsdm.ir/article\\_102682\\_0f97857a24ef-0f860078a2420669091e.pdf](https://www.jsdm.ir/article_102682_0f97857a24ef-0f860078a2420669091e.pdf) (in Persian)
- Moshkini, S. Z., Mehran, B. F., & Hajian. (2023). Futures studies of youth identity crisis in Iran's 1410 horizon. *Islamic Revolution Futures Research*, 4(4), 59–96. (in Persian)
- Shaiسته, L., Esmaceli, R., & Mohammadi Asghar. (2020). The effect of ethnic identity and cultural intelligence on national identity styles among youth. *Islamic Lifestyle Journal*, 4(4), 216–233. (in Persian)